



ASSESSING ELEMENTS OF POTENTIAL TOURISM RESOURCES IN A HISTORIC CITY FROM HOST COMMUNITY AND TOURISTS' VIEWPOINTS: A PERSPECTIVE FROM IRAN

Mohammadhossein Dehghan Pour Farashah^a , Ehsan Aslani^b 

^a University of Lodz, Faculty of Geographical Sciences; <https://orcid.org/0000-0001-7947-4230>;
e-mail: mohammadhossein.dehghan.pour.farashah@edu.uni.lodz.pl

^b Islamic Azad University, Tehran Science and Research Branch, Department of Urban Development;
<https://orcid.org/0000-0001-9179-312X>; e-mail: ehsan_aslani88@yahoo.com

How to cite (APA style): Farashah, M.D., Aslani, E. (2021). Assessing elements of potential tourism resources in a historic city from host community and tourists' viewpoints: A perspective from Iran. *Turyzm/Tourism*, 31 (2), 155–179. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.31.2.09>

ABSTRACT

After the inscription of the Historic City of Yazd on UNESCO's World Heritage List in 2017, the number of visiting tourists increased. This area is a set of neighborhoods with unique characteristics. This study is aimed at assessing both the host community's attitudes towards tourism and the destination image in tourists' perception, as elements of potential tourism resources in the Fahadan neighborhood in Yazd. The present research is descriptive-analytical and a survey was used for data collection with different questionnaires distributed among 170 individuals of the host community and the same number of tourists. For each, three components were considered to assess potential tourism resources. The data extracted from the questionnaires were analyzed using SPSS software. The findings revealed that "impacts of the inscription on the neighborhood" was the most important component for the host community, and "local capacities" for the tourists. In sum, "local capacities" was also ranked higher than the other five components. According to the results, the inefficiency of tourism organizations and authorities in managing and monitoring the processes was responsible for their inability to attract tourists despite the cultural and architectural richness of the studied area and the positive perception of the host community toward tourism.

KEYWORDS

potential tourism resources, host community, tourists, historic city, Yazd

ARTICLE INFORMATION DETAILS

Received:
14 August 2021
Accepted:
15 November 2021
Published:
31 December 2021

1. INTRODUCTION

Tourism is a globally growing industry that involves a high level of capital and many opportunities (Lagarese, Walansendow, 2015). The development and promotion of this industry have widely been accepted as a primary economic step, especially in less developed countries (Cooke, 1982). Tourism development has always been an effective factor in reducing poverty

by raising income across various sectors leading to economic prosperity and reducing unemployment. This then results in improving the quality of life and increasing social welfare (Mahallati, 2001). Assessment of potential tourism resources necessarily remains an important segment of the tourism planning process (Sánchez Rivero, Sánchez Martín, Rengifo Gallego, 2016) that can be realized specifically for the current situation of each area. Undoubtedly, in recent years, tourism

resources have been assessed by many researchers (e.g. Asmelash, 2015; Sánchez Rivero, Sánchez Martín, Rengifo Gallego, 2016; Yuenthon, 2017). Some studies have also assessed cultural resources in the context of historical settings (e.g. Al Mamun, Mitra, 2012; Butowski, 1996a, 1996b; Suryawanshi, 2014).

However, to the researchers' knowledge, no work has been found which reports potential tourism resources concentrating on several localized factors in the context of a UNESCO World Heritage Site, based on data collected from a large sample of the host community and tourists. Therefore, the Fahadan neighborhood in the historic city of Yazd, one of the adobe cities on the UNESCO World Heritage List, was selected for this study. Yazd province is located in the central area of Iran in the vicinity of the Spice and Silk Roads. It bears testimony to the use of limited resources for survival in the desert. Yazd as a collection of cultural heritage has remained almost unchanged. The tangible heritage includes handicrafts, historical monuments and the urban fabric as well as intangible heritage such as religious traditions and their related ceremonies and festivals (UNESCO, 2017).

Although no significant research has been carried out regarding the historical fabric of Yazd, apart from studies such as Rezaei (2017) who has investigated residents' perceptions toward the tourism impact in the historic center, and Adeli (2013) who reported a case study on residents' (Fahadan neighborhood) attitudes towards tourism and its impacts.

To fill this gap the authors considered the following research questions:

- How are the host community's attitudes toward tourism and the tourists' perception of the destination image, elements of potential tourism resources in the Fahadan neighborhood?
- How could components and indices of these elements be ranked in the studied area?

2. LITERATURE REVIEW

2.1. POTENTIAL TOURISM RESOURCES

Although, the term "tourism potential" is widely used and accepted in the tourism domain, in some cases, potential is misunderstood as regional (Al Mamun, Mitra, 2012). Whereas the concept of tourism potential focuses on the presence of tourism resources, which consist of natural, human and infrastructure components (Slehat, 2018). Tourism resources can be comprehended as components of a destination environment that have the potential to facilitate tourism or provide a basis for attracting tourists to enjoy a specific destination (Nelson, 2013). In other

words, potential tourism resources can be identified as the capacity and capability of a destination to support tourism activities (Tanakanjana, Arunpraparut, Pongpattananurak, Nuampukdee, Chumsangsri, 2006; UNESCO, 2004). In this way, potential tourism resources can meet the demands of users, enhance satisfaction and improve the quality of the experience in the destination (Nasa, Hassan, 2016).

Tourism development requires a variety of information on potential tourism resources in areas of tourist interest including natural and cultural resources, together with tourism services and facilities, tourism attractions and basic tourism infrastructure. Thus identifying and classifying locally available tourism resources is the most essential step to be taken by authorities and decision-makers in developing and supporting tourism (Boniface, Cooper, 2010; Gunn, Var, 2020; Lickorish, Jenkins, 2007).

2.2. TOURISM RESOURCES IN HISTORIC CITIES

The term historic city is based on the historic urban landscape approach (Bandarin, Van Oers, 2012) while historical city centers host the cultural heritage built over time (Laws, Le Pelley, 2000). Historic urban environments, as the center of local urban life, have generally been formed across centuries based on social and cultural activities (Brambilla, De Gregorio, Maffei, Yuksel Can, Ozcevik, 2007). As Ashworth and Tunbridge (2000, p. 10) state: "The historic city ... is essentially a product of the time and place of those who have created it and continued to shape it". Culture and heritage are the main appeals for tourist destinations (Jordan, Jolliffe, 2013), hence tourism in historical cities is an important part of culture and heritage tourism (Brezovec, Bruce, 2009). Cultural tourists are motivated in their travels by cultural tourism resources including the built heritage, the culture of a specific society, its traditions and its lifestyles (Gračan, Zadel, Rudančić-Lugarić, 2010). More specifically, these resources include heritage attractions, architecture, festivals, special events, arts, craft productions and religious sites (Panayidou, 2004).

2.3. ASSESSMENT OF POTENTIAL CULTURAL TOURISM RESOURCES

In terms of the methodological approach for assessing cultural tourism resources, scholars have applied various quantitative methods. Al Mamun and Mitra (2012) used the weighted sum method, a popular multi-criteria decision-making tool to quantify the tourism potential for the Murshidabad district of West Bengal in India which is characterized by notable heritage

districts. Using this method, social and physical aspects were selected and quantified through ranking and scaling techniques while the concept of clustering was adopted for optimizing tourist infrastructure costs. Finally, tourism potential was quantified based on individual sites or clusters. Neupane, Anup and Pant (2013) assessed the tourism potential of Bhaktapur Durbar Square, a UNESCO World Heritage Site in Nepal, using the weighted sum method from June to July 2013. For this purpose, a questionnaire survey with tourists, private businesses and public sector institutions, as well as focus group discussion and key informant interviews with tourism entrepreneurs and a local government official, were carried out. Nasa and Hassan (2016) assessed potential tourism resources and potential tourist destinations in the province of Buriram, Thailand. For this purpose, indicators and evaluative standards were determined, and altogether a total of 31 sites were assessed using the weighted scoring method. Yan, Gao and Zhang (2017) developed an operable, quantitative approach for measuring the potential of two heritage sites, Huitong and Jiexia in China. Their mathematical model is characterized by different weights assigned to various indicators for

tourism potential, based on resource values and the state of development. Since the tourism potential of each site is represented by a value (0–1), the proposed model allows the comparison of the assessment results for heritage sites. Slehat (2018) classified existing and potential tourism resources in Iraq al-Amir and its surrounding areas, an archaeological site in Jordan. This study is mostly based on a qualitative methodology in the form of interviews and field observations. A quantitative method was applied to extract some data from case study area maps due to the lack of data for some of the criteria. Król (2021) introduced an example of a synthetic assessment of cultural heritage potential in voivodeships of Poland. Accordingly, he ranked a list of voivodeships and classified them in terms of cultural heritage potential. Regarding methodology, content and value-based selection of diagnostic variables was conducted and their values were found. Then, the variables were normalized and the results aggregated. Finally, the sites were ordered and results visualized.

These works have proposed different indicators for assessing potential cultural tourism resources as shown in Table 1.

Table 1. Proposed indicators for assessing potential cultural tourism resources

Author(s)	Indicators
Al Mamun, Mitra (2012)	Annual tourist influx; Average duration of stay; Frequency of fairs and festivals; Physical accessibility/ connectivity; Accommodation; Vehicular accessibility; Food and market; Tourist information and guide service; Car parking facility; Local souvenirs
Bucurescu (2012)	Ambience and setting; Well-known outside local area; National icon or symbol; Can tell a “good story” -evocative place; Has some aspect to distinguish it from nearby attractions; Appeals to special needs or uses (e.g., pilgrimages, festivals, sports); Complements other tourism products in area/region/destination; Tourism activity in the region; Destination associated with culture or heritage; Political support; Access to asset’s features; Good transport/access to asset from population centers; Proximity to other heritage attractions; Amenities (toilets, parking, pathways, refreshments, availability of information); Aesthetic value (including architectural value); Historical value; Educational value; Social value; Scientific value; Rare or common (locally, regionally, nationally); Representativeness (locally, regionally, nationally); Fragility of the asset; State of repair; Management plan or policy in place; Regular monitoring and maintenance; Potential for ongoing involvement and consultation of key stakeholders; Potential for negative impacts of high levels of visits on fabric of the asset(s) and lifestyle and cultural traditions of local community(ies); Potential for modifications (as part of product development) to have negative impacts on fabric of the asset(s) and lifestyle and cultural traditions of local community(ies)
Neupane, Anup, Pant (2013)	Annual tourist influx; Varieties of traditional art and crafts; Frequency of fairs and festivals; Average duration of stay; Local souvenirs; Range and availability of accommodation; Transport infrastructure (roads, parking); Vehicular accessibility; Food and market; Shopping options (sales network); Tourist information and guide services; Opportunities for entertainment and social activities; Car parking facility; Security services; Attractions for kids (playgrounds, children’s park, children theatre, etc.); Availability of night life; Openness of the place; Beautiful scenery; Site landscaping; Water quality
Nasa, Hassan (2016)	Historically important; Archaeological evidence; The uniqueness of age; The integrity of the architecture; Artistic integrity; Local commitment; Accessibility: Ease of access; Accessibility: Access route signs; Safety and security: The frequency of dangers of natural disasters in the past year; Safety and security: The frequency of dangers of external factors such as crime, epidemics, etc.; Diversity of tourism activities; The uniqueness of the way of life, wisdom, and knowledge; Continuation of traditional culture; Cultural beauty; Continuation of the way of life, wisdom, and knowledge; searchable historical culture; Strengthened to maintain cultural identity; Cultural conservation network; Linkages with other attractions
Yan, Gao, Zhang (2017)	Historical value; Retaining the traditional style; Aesthetic value; Ambience or setting; Awareness levels; Complementarity with adjacent attractions; Value for time and money; Accessibility; Tourist facilities; Interpretation in situ; Tourist information; Catering services; Capability of retaining tourists; Proximity to other attractions

Table 1 (cont.)

Author(s)	Indicators
Slehat (2018)	Heritage buildings; Handicraft products; Oral traditions; Performing arts; Social practices, rituals, and festive events; Traditional craftsmanship
Król (2021)	The number of sites on the UNESCO World Heritage List; historic monuments; other monuments; archaeological monuments; natural monuments; products on the List of traditional products; products with 'Protected Designation of Origin'; products with 'Protected Geographical Indications'; products registered as 'Traditional Speciality Guaranteed'; products registered in the National quality system—Quality tradition; producers registered in the National quality system—Quality Tradition; museums and their branches; cultural centres, community centres, clubs and similar institutions per ten thousand residents; public libraries per ten thousand residents; readers registered with public libraries (per year). Performing arts and exhibition index (residents per seat in theatres and music venues); the performing arts and exhibition index—audience in theatres and music venues, visitors to museums and their branches, participants in events in cultural centres, community centres, and visitors to exhibitions per thousand residents; Residents per seat in permanent cinemas; Number of mass gatherings—shows and plays; Total revenues by public budgeting divisions—Culture and protection of national heritage; Voivodeship spending—Culture and protection of national heritage

Source: authors' research.

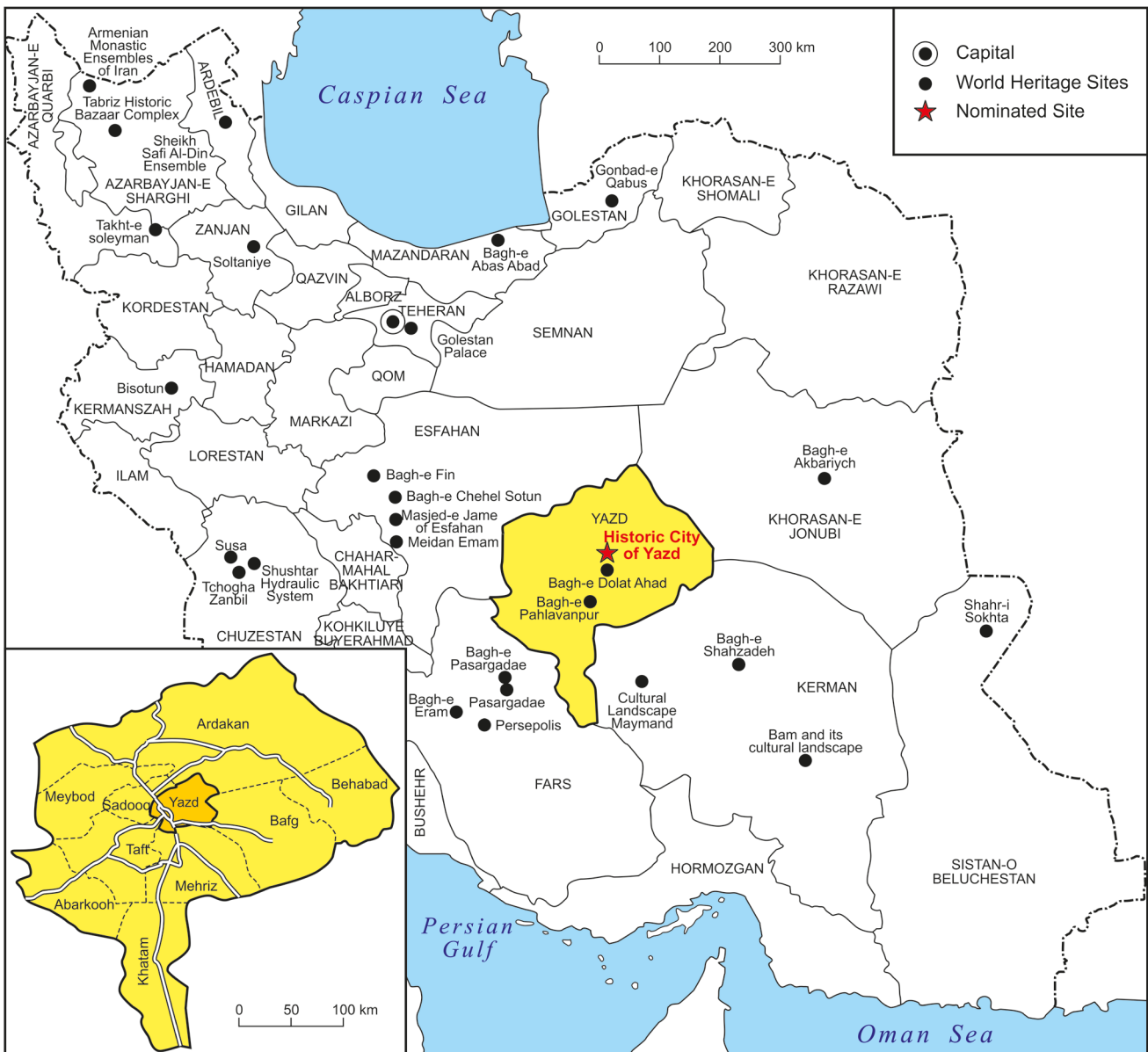


Figure 1. Location of Yazd Province
Source: authors' research

3. CASE STUDY

3.1. YAZD PROVINCE

According to archaeological studies, Yazd province (Figure 1) has been one of the most important centres of prehistoric civilization. In terms of historical evidence, some of its villages and towns date back to 1500 BC (Ja'fari, 1964). Since Yazd occupies a central region of Persia, it has always been since the era of the Medes (549-678 BC) on key routes to other parts of the country. During the Achaemenian period (330-550 BC), several centuries before the invasion of Alexander the Great to Persia, Yazd was a civilized region and played a strategic and communicative role. During the Sassanid period (224-651 AD), the historic fabric of Yazd did not develop until it was dominated by Muslims (Kateb Yazdi, 1979).

3.2. THE HISTORIC CITY OF YAZD

The historic city of Yazd (Figure 2), with an area of 195 hectares, was inscribed as a World Heritage Site at the 41st session of the UNESCO World Heritage Committee in 2–12 July 2017 in Kraków, Poland. Earlier, Dolat Abad Garden and Zarch Qanat, also located in this area, had been inscribed in 2011 and 2016, respectively (UNESCO, 2017). According to experts and historical sources, the only area remaining from before the Islamic period is what today is called the Fahadan neighborhood (Kateb Yazdi, 1979).

3.3. FAHADAN NEIGHBORHOOD

Based on historical records, "Fahadan" (Figure 3) is the oldest neighborhood of Yazd while the most valuable historic buildings registered on the National Heritage

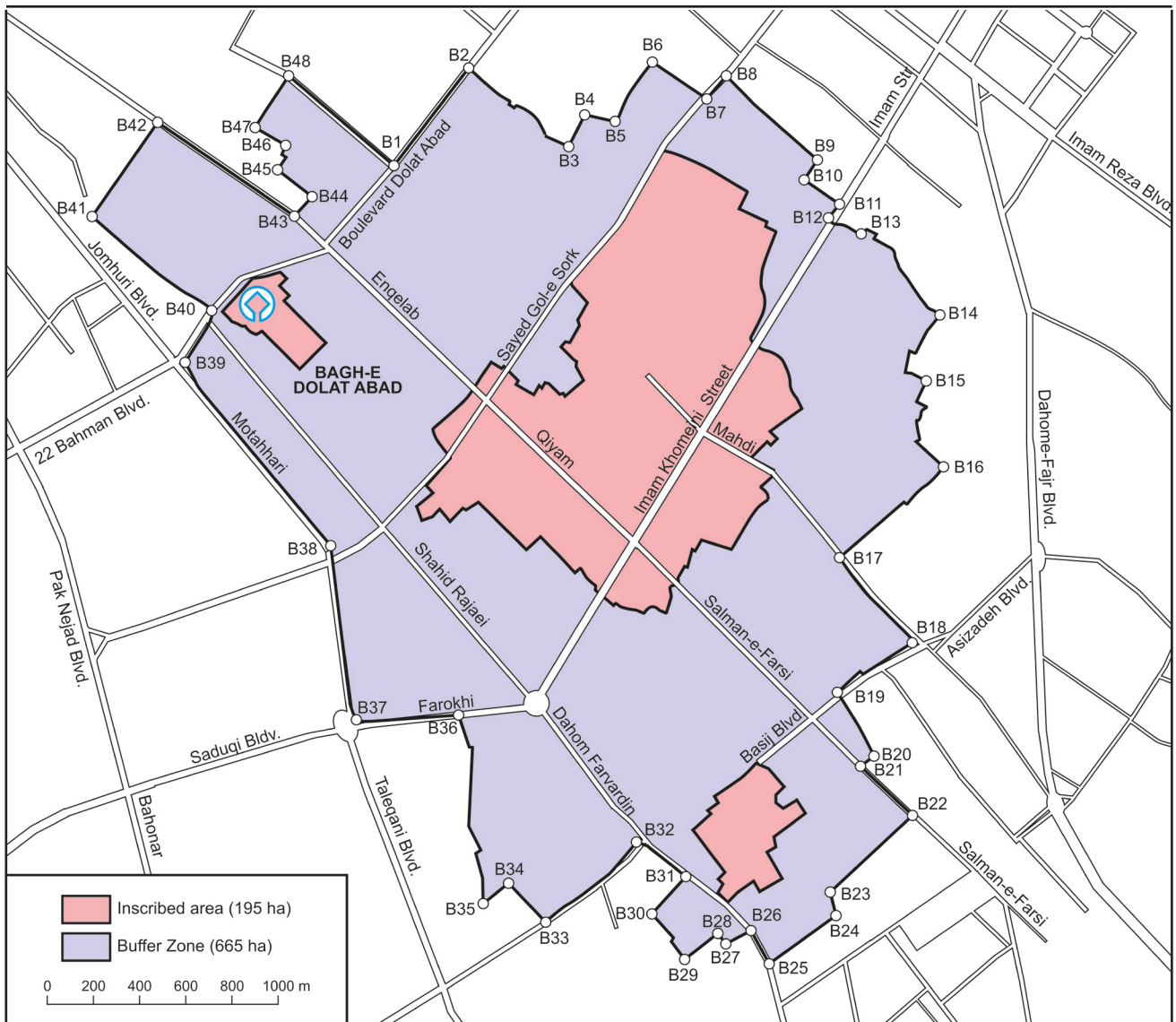


Figure 2. The inscribed area of the Historic City of Yazd
Source: UNESCO (2017)

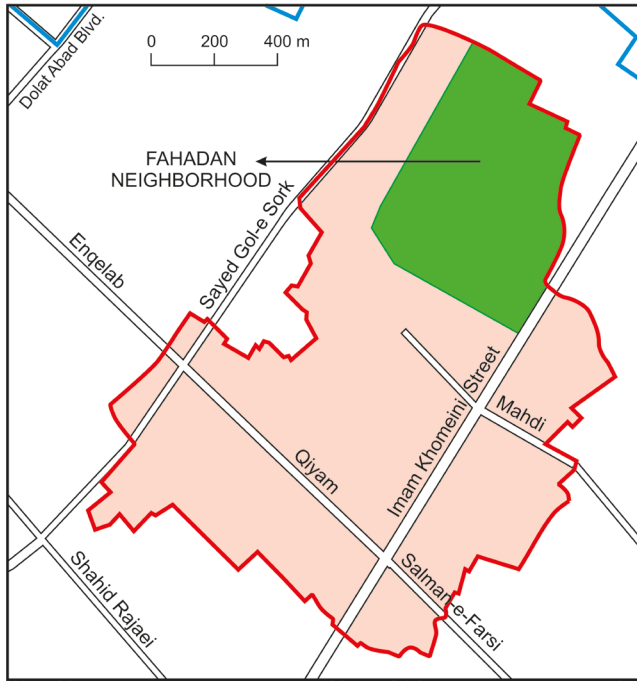


Figure 3. Location of Fahadan Neighborhood in the Historic City of Yazd
Source: UNESCO (2017)

List are located in Fahadan (Shamseh Consultant Engineers, 2006).

It should be said that the presence of several historic structures in this neighborhood such as bazaar-che¹, hussainia², mosque, abanbar³, and traditional workshops reveal its significance. Today in addition to historical aspects, it should be said that this neighborhood is an important asset socially and culturally; in the heart of the historic urban fabric it is still alive and dynamically functional (Khademzade, 2009).

4. METHODOLOGY

In order to answer the questions and achieve the research goals the theoretical nature of potential tourism resources and their various indicators were studied from the related literature. Then, research components corresponding to the research aim and characteristics of the case study were determined. For each component, several indices were considered as shown in Figure 4.

In the present study, two different questionnaires (A and B) were designed. The survey period was the high season from May to July 2019. Questionnaire A, randomly distributed among the target community members (Fahdan neighborhood), comprised eight (yes/no) questions with indices distributed as follows.

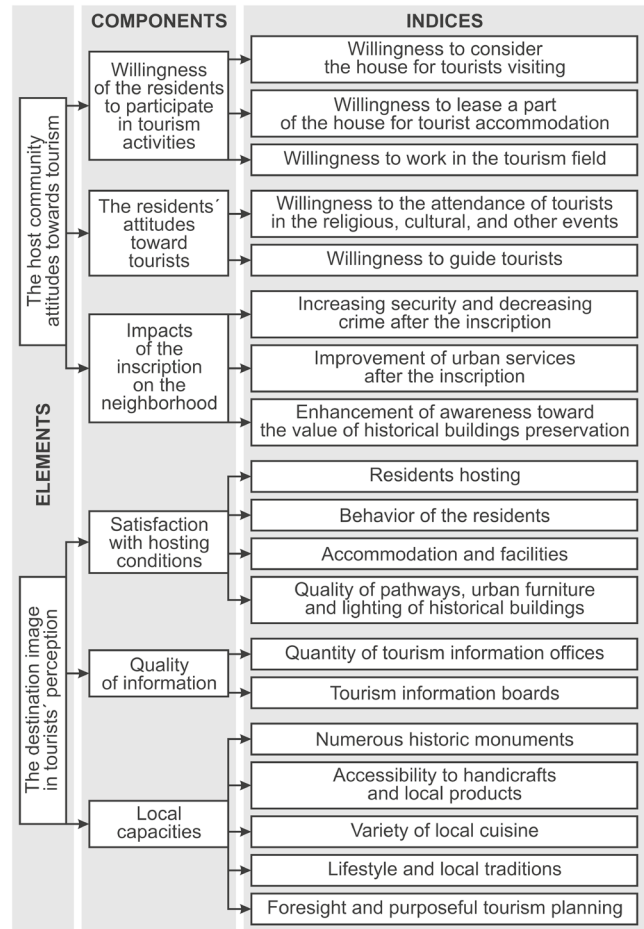


Figure 4. Assessed elements, components and indices
Source: authors

Three indices for the component “willingness of the residents to participate in tourism activities”, two for “the residents’ attitudes toward tourists”, and three for “impacts of the inscription on the neighborhood”. The option “yes” had a score of 1 and the option “no” of 0, so the total score of a participant was considered within a range of 0 to 8. In this way, the minimum and maximum scores for the component “willingness of the residents to participate in tourism activities” were 0 and 3; for “the residents’ attitudes toward tourists” 0 and 2; and for “impacts of the inscription on the neighborhood” 0 and 3. After the description, inferential statistics were employed to analyze the data by SPSS software. Moreover, gender, marital status, income and type of house ownership, education, and duration of stay were considered as control variables (the illiterate and those whose residence has lasted fewer than two years may be inadequately familiar with the public aspects of the studied neighborhood).

Questionnaire B was randomly distributed among tourists. This questionnaire consisted of eleven questions with indices distributed as follows.

Four indices for the component “satisfaction with hosting conditions”, two for “quality of information”, and five for “local capacities” based on a 5-point Likert scale (from 1: very low, to 5: very high).

In this study, due to the lack of official and reliable information concerning the population size of the host community and the number of tourists who visited the area from government departments, the statistical population was unclear. When the population size is unknown or very large, the ideal sample size can be calculated using Cochran’s formula (Smith, 2013). Cochran (1977) developed the formula as:

$$n_0 = \frac{z^2 pq}{e^2} \quad (1)$$

where n_0 is the sample size, z is the confidence level (z-score), p is the standard deviation, and e is the margin of error (confidence interval). Assuming a 95% confidence level (z-score = 1.96), a 7.5% margin of error, and a standard deviation of 0.5 (Smith, 2013), the sample size was calculated as follows:

$$n_0 = \frac{1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{0.075^2} \approx 170 \quad (2)$$

In order to compare the findings, the same sample size was determined for questionnaires A and B. A multi-stage random sampling technique was used to select from the host community: 170 households were selected and then a member of each household was interviewed. The validity of the questionnaire was verified by five tourism experts. Also, Cronbach’s alpha coefficient was used to measure the internal consistency of the questionnaire.

5. FINDINGS

5.1. DESCRIPTIVE FINDINGS

5.1.1. HOST COMMUNITY

72.35% of the sample were male and 26.65% were female; 28.82% were single and 71.18% married. In terms of education, 4.11% had only elementary education or less, 44.70% had high school education and the remaining 51.19% had a diploma or an academic degree. The duration of residence for 17.05% was between 2 and 5 years, 10% 5–10 years and 72.95% more than 10. 74.70% of individuals had private housing, 17.64% rented and 7.66% had government-registered houses. 46.46% of individuals could speak English. 42.5% of individuals or one of their family members work in the handicrafts field, while 40.98% were interested in participating in training courses for handicrafts, 22.95% in tour guiding, 19.67% in basic foreign language, and the remaining 16.39%, in hosting tourism.

5.1.2. TOURISTS

50% of the tourists were Iranians and 50% foreigners. 55.88% of tourists were male and 44.12% were female. 62.35% of tourists were visiting Yazd for the first time. 84.70% of tourists had plans to return to Yazd in the future, and 92.35% of tourists suggested Yazd as a travel destination to relatives and friends. 31.17% of tourists visited Yazd with prior information, 22.94% of them had traveled after research, 24.11% of the tourists selected Yazd based on the recommendations of friends and relatives, and 21.78% of the tourists through travel advertisements. According to 34.11% of the tourists, Yazd is characterized by its architectural and historical monuments, while for 26.47% it was its historical fabric, and 22.94% of them thought Yazd was known for its culture and customs. Moreover, 16.48% of the tourists link Yazd with handicrafts. Regarding accommodation, 62.35% of tourists stayed in traditional hotels, 15.88% in ‘guesthouses’, 12.35% in rented accommodation, 2.37% in modern hotels, and the remaining 7.05% in ‘inns’. 62.5% of tourists thought that restaurants have traditional dishes. Finally, 75% of the tourists bought local arts and crafts. Table 2 presents the duration of stay of tourists in Yazd.

Table 2. Length of stay of tourists in Yazd

Length of stay	Number of days
Maximum	15
Minimum	2
Average	4

Source: authors.

5.2. ANALYTICAL FINDINGS

In this section, the ‘normality’ of data was investigated with the Kolmogorov-Smirnov test. As indicated in Table 3 (see p. 140), the significance level of all components was smaller than 0.05 (test error value) which in practice is mostly set at 0.05 (Ross, 2017). Therefore, it was concluded that data distribution was not normal and a non-parametric test must be used, here the binomial test was applied. Then, the answers to questionnaire A, filled out by the host community, were divided into two groups of yes and no, and the answers to questionnaire B, filled out by tourists, were divided into two groups: smaller than the Likert scale average values of 3 and greater than 3. Also, the Cronbach’s alpha values of all the research components were greater than 0.7, hence, the research data shows a good level of reliability.

Next, the p -value for each index was calculated as shown in Table 4 (see p. 140). When the p -value of an index is less than (or equal to) the significance level, it

Table 3. Data reliability and the significance level of the components

Research variables	Cronbach's alpha	Significance level in test
Willingness of the residents to participate in tourism activities	0.713	0.00010
The residents' attitudes toward tourists	0.728	0.00060
Impacts of the inscription on the neighborhood	0.777	0.00002
Satisfaction with hosting conditions	0.727	0.00004
Quality of information	0.716	0.00001
Local capacities	0.734	0.00010

Source: authors.

Table 4. The p-value of the indices

	Indices	Level	Observed value	Observed probability	Error value	p-value
Host community	Willingness to consider the house for tourists visiting	Yes	99	0.58	0.5	0.038
		No	71	0.42		
	Willingness to lease a part of the house for tourist accommodation	Yes	89	0.52	0.5	0.591
		No	81	0.48		
	Willingness to work in the tourism field	Yes	111	0.65	0.5	0.000
		No	59	0.35		
	Willingness to the attendance of tourists in the religious, cultural, and other events	Yes	101	0.59	0.5	0.017
		No	69	0.41		
	Willingness to guide tourists	Yes	73	0.43	0.5	0.077
		No	97	0.57		
	Increasing security and decreasing crime after the inscription	Yes	108	0.64	0.5	0.001
		No	62	0.36		
	Improvement of urban services after the inscription	Yes	112	0.66	0.5	0.000
		No	58	0.34		
Enhancement of awareness toward the value of historical buildings preservation	Yes	40	0.24	0.5	0.000	
	No	130	0.76			
Tourists	Residents' hosting	Yes	130	0.76	0.5	0.000
		No	40	0.24		
	Behavior of the residents	Yes	121	0.71	0.5	0.000
		No	49	0.29		
	Accommodation and facilities	Yes	113	0.66	0.5	0.000
		No	57	0.34		
	Quality of pathways, urban furniture, and lighting of historical buildings	Yes	36	0.21	0.5	0.000
		No	134	0.79		
	Quantity of tourism information offices	Yes	48	0.28	0.5	0.000
		No	122	0.72		
	Tourism information boards	Yes	38	0.22	0.5	0.000
		No	132	0.78		
	Numerous historic monuments	Yes	126	0.74	0.5	0.000
		No	44	0.26		
	Accessibility to handicrafts and local products	Yes	109	0.64	0.5	0.000
		No	61	0.36		
	Variety of local cuisine	Yes	115	0.68	0.5	0.000
		No	55	0.32		
	Lifestyle and local traditions	Yes	132	0.78	0.5	0.000
		No	38	0.22		
Foresight and purposeful tourism planning	Yes	48	0.28	0.5	0.000	
	No	122	0.72			
	Total		170	1.00		

Source: authors.

may be concluded that the index reflects the characteristics of the whole population (Sirkin, 2005). Accordingly, the p -value greater than 0.05 of the indices “willingness to lease a part of the house for tourist accommodation,” and “willingness to guide tourists”, suggest that they are insignificant and must be excluded.

5.3. FRIEDMAN TEST FOR RANKING INFLUENCING FACTORS

The Friedman test is a non-parametric statistical procedure and a test for analyzing variance by ranks in which the test statistic is calculated by comparing multiple ranking sequences (HSLU, 2009). Table 5 shows the test statistic for the host community and tourists. Since p -values are smaller than the significance level of 0.05, it can therefore be assumed that at least one of the mean ranks differs significantly from the others (HSLU, 2009). Hence, both indices and components could be based on their mean rank.

Table 5. Friedman test

	Number	Chi-squared statistics	Degree of freedom	Asymp. Sig.
Host community	170	96.459	5	0.000
Tourists	170	540.462	2	0.000

Source: authors.

5.4. RANKING INDICES

Table 6 shows the mean rank and the rank of indices influencing potential tourism resources from the perspectives of the host community and tourists.

Table 6. Ranking of the indices from the perspectives of the host community and tourists

		Influencing indices	Mean rank	Rank
Host community		Improvement of urban services after the inscription	3.80	1
		Willingness to work in the tourism field	3.78	2
		Increasing security and decreasing crime after the inscription	3.73	3
		Willingness to the attendance of tourists in the religious, cultural, and other events	3.60	3
		Willingness to consider the house for tourists visiting	3.57	4
		Enhancement of awareness toward the value of historical buildings preservation	2.53	5
Tourists		Lifestyle and local traditions	7.28	1
		Residents' hosting	7.22	2
		Numerous historic monuments	7.09	3
		Behavior of the residents	6.93	4
		Variety of local cuisine	6.73	5
		Accommodation and facilities	6.67	6
		Accessibility to handicrafts and local products	6.54	7
		Quantity of tourism information offices – foresight and purposeful tourism planning	4.56	8
		Tourism information boards	4.24	9
		Quality of pathways, urban furniture, and lighting of historical buildings	4.18	10

Source: authors.

5.5. RANKING COMPONENTS

Table 7 (see p. 142) shows the mean rank and rank of the components influencing potential tourism resources from the perspectives of the host community and tourists.

Finally, the mean rank and rank of the components influencing potential tourism resources according to a combination of the host community and tourists' viewpoints is presented in Table 8 (see p. 142).

According to the mean rank in Table 8, the component “local capacities” has the highest rank, which indicates that the tourists identified more tourism potential than the host community. The component “impacts of the inscription on the neighborhood” with a slight difference is ranked second and it shows that the residents look at the inscription on the UNESCO World Heritage List as a turning point. Another interesting point is the proximity of the mean rank of the components “satisfaction with hosting conditions”, “the residents' attitudes toward tourists” and “willingness of the residents to participate in tourism activities” which highlights the host community's perception of tourism. Finally, the component “quality of information” was ranked lowest.

6. DISCUSSION AND CONCLUSION

Based on the information from questionnaires A and B, the host community's attitudes toward tourism and the destination image in the tourists' perception as elements of potential tourism resources, were assessed in the oldest neighborhood of the historic city of Yazd. Based

Table 7. Ranking of the components from the perspectives of the host community and tourists

	Influencing components	Mean rank	Rank
Host community	Impacts of the inscription on the neighborhood	2.17	1
	The residents' attitudes toward tourists	1.92	2
	Willingness of the residents to participate in tourism activities	1.91	3
Tourists	Local capacities	2.37	1
	Satisfaction with hosting conditions	2.05	2
	Quality of information	1.58	3

Source: authors.

Table 8. Ranking of components influencing potential tourism resources

Influencing components	Mean rank	Rank
Local capacities	4.13	1
Impacts of the inscription on the neighborhood	3.95	2
Satisfaction with hosting conditions	3.49	3
The residents' attitudes toward tourists	3.46	4
Willingness of the residents to participate in tourism activities	3.43	5
Quality of information	2.54	6

Source: authors.

on the rank and mean rank of the influencing factors, the findings are as follows.

Regarding the "local capacities" component the results are in line with Gračan, Zadel and Rudančić-Lugarić (2010) that state cultural and heritage tourism attracts visitors who are fully or partially interested in culture, built heritage, lifestyle and traditions of the community. Based on the tourists' opinion, Yazd has a potentially rich cultural environment and heritage, furthermore, tourists are potential customers for local products, paying a considerable amount of money to buy local handicrafts in the markets near the tourist destinations as souvenirs that truly represent the cultural value of that particular region (John, 2014). The tourists confirmed that they had appropriate access to handicrafts and local products in Yazd and this confirms the findings of similar studies (e.g. Al Mamun, Mitra, 2012; Neupane, Anup, Pant, 2013; Slehat, 2018). Also, in confirmation of Al Mamun and Mitra (2012), Neupane, Anup and Pant (2013), and Yan, Gao and Zhang (2017) tourists admitted that they were satisfied by the variety of local foods. On the other hand, tourists have given little awareness of a comprehensive tourism plan for the future. However, Bucurescu (2012) emphasizes the role of local authorities in stimulating and supporting local development by ratifying management plans and making policy.

Regarding the "impacts of the inscription on the neighborhood" component the residents expressed the opinion that certain services have been provided in the Fahadan neighborhood in recent years. However, Adeli (2013) believes that the authorities pay attention

to the development of facilities only for tourists, and residents' needs and requirements are left unresolved. In a similar vein, Rezaei (2017), also indicates that tourism development in the historic center of Yazd has paid little or no attention to the requirements of the residents. Moreover, the results support the research findings of Nasa, Hassan (2016) who indicate security and low crime rates potentially lead to an increase in the attractiveness of a given destination. As the residents expressed, they feel more secure in the neighborhood after the inscription. Rezaei (2017) argues that foreign tourists' travel to the historical area of Yazd has increased residents' awareness of the value of their heritage. Also, after the inscription, considerable attention has been paid to the rehabilitation of historical buildings with the objective of tourism development. However, according to our observations, increase in awareness and investment is in its early stages.

Concerning the "satisfaction with hosting conditions" component and according to many research reports (Dwyer, Kim, 2003; Ebejer, 2015), the friendliness and hospitality of the hosts and residents in Yazd has played a vital role in tourist satisfaction. It has a positive impact on the overall experience of tourists because being aware of the friendliness of the residents provides peace of mind and decreases tension. Furthermore, the tourists also stated, in general, that the residents of the Fahadan neighborhood showed respectful behavior and had positive attitudes towards them. These results agree with the findings of Ratz (2000) suggesting that the success of tourism depends largely on human factors such as the attitudes and behavior of residents towards

tourists, and is certainly a desirable factor in promoting the future of tourism. Also, according to Al Mamun, Mitra (2012), Neupane, Anup, Pant (2013) and Yan, Gao, Zhang (2017), tourist accommodation and facilities provide the major potential in the tourism sector and accommodation attributes could potentially become the main source of tourist attraction in a destination. The results show that tourists were pleased with the accommodation and the facilities provided. In addition, as stated by researchers (e.g. Mihalič, 2002; Yang, Shafi, Song, Yang, 2018), tourists are unwilling to pay for poor environmental quality while visiting less developed areas. The tourists who visited the historic city of Yazd expressed that this area has not been developed much and urban qualities should be improved by urban design features.

Concerning the “residents’ attitudes toward tourists” component, the enthusiasm of the host community for welcoming tourists’ attendance at cultural events is a major part of a positive impression of a destination (Basri, Evadiant, Hernawan, 2020). The results of this study seem to confirm the findings of Adeli (2013) and Rezaei (2017) who state that the people of Yazd openly address and welcome the presence of non-Muslim tourists even in their religious ceremonies.

Concerning the “willingness of the residents to participate in tourism activities” component, and in agreement with Bucurescu (2012), the residents in the Fahadan neighborhood, as one of the main stakeholders, have a positive perception of involvement in the tourism industry, and they are optimistic that tourism can create job opportunities and economic benefits. This result seems to confirm the findings of Adeli (2013) but does not support the findings of Rezaei (2017) who found that tourism development has not created job opportunities for the residents of the historic center of Yazd. Furthermore, it is noteworthy that available connectivity to dwelling areas and easy access to tourist sites will provide more opportunities for residents’ participation in tourism activities in the way that they can change their dwelling into a tourism facility (Sesotyanyngtyas, Pratiwi, Harun, 2017). According to the residents, Fahadan neighborhood, with its unique heritage features and location, has provided such an opportunity.

Finally, regarding “quality of information”, Al Mamun and Mitra (2012), Bucurescu (2012), Neupane, Anup and Pant (2013), Nasa, Hassan (2016) and Yan, Gao and Zhang (2017) state that the availability of information could be considered as an important tourism resource. Hence, various types of information should be available to tourists before and after their arrival, such as the historical and cultural background of the area; the facilities and services available; transportation schedules; location of shopping, medical and postal facilities, consulates, embassies,

and religious institutions; and other vital information. Also, novel communication and electronic technologies should be developed to provide accurate and reliable information to the consumers of tourism services (UNWTO, 1999). The tourists noted that the number of tourist information offices that provide authentic and relevant information, information boards and street signs were insufficient in the historic city of Yazd.

In sum, the results indicated that the inefficiency of tourism organizations and authorities in managing and monitoring processes is responsible for their inability to attract tourists. Furthermore, although factors such as attitudes towards tourists and the tourism industry, as well as the willingness of residents to provide information to tourists, are vital to ensure positive visitor experiences (Heath, 2000), the findings did not find any association between the indices “willingness to lease a part of the house for tourist accommodation”, and “willingness to guide tourists” with potential tourism resources. Our observations indicate that factors such as unfamiliarity of residents with English and tourism skills, lack of necessary facilities and equipment for the accommodation of tourists at homes, and the physical deterioration of buildings, as well as the religious values and social culture of the local people have prevented the conversion of these indicators into potential tourism resources.

The researchers encountered certain limitations such as the lack of cooperation of the Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization in providing the latest updates on the total number of tourists visiting the location, which could have been useful in determining the sample size. Also, the lack of instant cooperation of the residents as the questionnaire was designed with a yes/no answer. Further research can develop influencing factors and sample size, assess tourists by their nationality and also consider the role of government departments and private companies related to tourism, such as travel agencies.

The main contribution of this research is to assess elements of potential tourism resources from host community and tourists’ viewpoints in the context of a historic city as a World Heritage Site. Moreover, this study enhances knowledge and understanding of the concept and its implementation in a part of the world that has been relatively neglected in the literature. The findings of this study can be considered as a basis for tourism development in the studied area.

ENDNOTES

¹ *Bazaar-che* – drinking water reservoir.

² *Hussainia* – caravan rest area.

³ *Abanbar* – memorial site.

OCENA ELEMENTÓW POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO W MIEŚCIE HISTORYCZNYM Z PUNKTU WIDZENIA SPOŁECZNOŚCI GOSZCZĄCEJ I TURYSTÓW – PERSPEKTYWA IRAŃSKA

Mohammadhossein Dehghan Pour Farashah^a , Ehsan Aslani^b 

^a Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych; <https://orcid.org/0000-0001-7947-4230>;
e-mail: mohammadhossein.dehghan.pour.farashah@edu.uni.lodz.pl

^b Uniwersytet Azad, Filia Naukowo-Badawcza w Teheranie, Wydział Urbanizacji; <https://orcid.org/0000-0001-9179-312X>;
e-mail: ehsan_aslani88@yahoo.com

Sposób cytowania (styl APA): Farashah, M.D., Aslani, E. (2021). Assessing elements of potential tourism resources in a historic city from host community and tourists' viewpoints: A perspective from Iran. *Turyzm/Tourism*, 31 (2), 155–179. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.31.2.09>

ABSTRAKT

Po wpisaniu w 2017 r. na listę światowego dziedzictwa UNESCO historycznego miasta Jazd liczba odwiedzających je turystów wzrosła. Obszar ten jest zbiorem osiedli o unikatowych cechach. Niniejsze opracowanie ma na celu ocenę potencjalnych zasobów turystycznych osiedla Fahadan w mieście Jazd. Analizie poddano zarówno nastawienie społeczności goszczącej wobec turystyki, jak i postrzeganie wizerunku destynacji przez turystów. Badanie ma charakter opisowo-analityczny. Do zebrania danych wykorzystano kwestionariusze ankiety, które rozdano 170 członkom społeczności goszczącej i takiej samej liczbie turystów. W każdym przypadku wzięto pod uwagę trzy składowe do oceny potencjalnych zasobów turystycznych. Następnie dane wyselekcjonowane z kwestionariuszy zostały przeanalizowane za pomocą oprogramowania SPSS. Wyniki świadczą o tym, że wpływ wpisu osiedla na listę światowego dziedzictwa UNESCO był najważniejszym elementem dla społeczności goszczącej, natomiast lokalne możliwości – dla turystów. Zgodnie z wynikami nieefektywność organizacji turystycznych oraz władz w zarządzaniu procesami skutkowało nieumiejętnością przyciągnięcia do miasta turystów pomimo bogactwa kulturowego i architektonicznego badanego obszaru oraz pozytywnego nastawienia społeczności goszczącej wobec turystyki.

SŁOWA KLUCZOWE

potencjalne zasoby turystyczne, społeczność goszcząca, turyści, miasto historyczne, Jazd

INFORMACJE O ARTYKULE

Przyjęto:

14 sierpnia 2021 r.

Zaakceptowano:

15 listopada 2021 r.

Opublikowano:

31 grudnia 2021 r.

1. WSTĘP

Turystyka to dynamicznie rozwijająca się na całym świecie branża, która wiąże się z wysokim poziomem kapitału oraz wieloma możliwościami (Lagarense, Walansendow, 2015). Rozwój i promocja tego sektora są powszechnie uważane za kluczowe działania, szczególnie w krajach słabo rozwiniętych gospodarczo (Cooke, 1982). Ożywienie turystyki od zawsze stanowi skuteczny czynnik walki z biedą. Pozwala na wzrost dochodów w różnych branżach, a tym samym prowadzi do ekonomicznego dobrobytu oraz obniżenia stopy bezrobocia. To z kolei przekłada się na poprawę jakości życia oraz wzrost zamożności społeczeństwa (Mahallati, 2001). Ocena potencjalnych zasobów turystycznych stanowi ważny etap procesu planowania w turystyce (Sánchez Rivero, Sánchez Martín, Rengifo Gallego, 2016), który można przeprowadzić uwzględniając aktualną sytuację każdego obszaru. Bez wątpienia w ostatnich

latach zasoby turystyczne oceniało wielu badaczy (np.: Asmelash, 2015; Sánchez Rivero, Sánchez Martín, Rengifo Gallego, 2016; Yuenthon, 2017). W niektórych opracowaniach skupiano się także na zasobach kulturowych w kontekście uwarunkowań historycznych (np.: Al Mamun, Mitra, 2012; Butowski, 1996a, 1996b; Suryawanshi, 2014).

Jednakże, zgodnie z wiedzą autorów niniejszego artykułu, nie istnieje żadna praca, w której opisano by potencjalne zasoby turystyczne, koncentrując się na kilku występujących w jednym miejscu czynnikach w kontekście listy światowego dziedzictwa UNESCO, na podstawie danych zebranych podczas próby przeprowadzonej na dużą skalę wśród społeczności goszczącej i turystów. Dlatego też osiedle Fahadan znajdujące się w historycznym centrum Jazd – jednym z miast znajdujących się na liście światowego dziedzictwa UNESCO, zbudowanym z cegły suszonej na słońcu – zostało wybrane jako przedmiot niniejszego badania.

Miasto Jazd jest zlokalizowane w centrum Iranu, w pobliżu Jedwabnego Szlaku i Szlaku Korzennego (ang. *Spice Road*). Stan miejscowości udowadnia, że można przetrwać na pustyni przy wykorzystaniu ograniczonych zasobów. Jako zbiór elementów dziedzictwa kulturowego miasto przetrwało w niemal niezmienionej formie. Dziedzictwo materialne obejmuje rzemiosło, zabytki historyczne oraz tkankę miejską, a dziedzictwo niematerialne to m.in. tradycje religijne oraz związane z nimi ceremonie i święta (UNESCO, 2017).

Mimo wszystko nie przeprowadzono żadnych znaczących badań dotyczących historycznej tkanki omawianego miasta, pomijając opracowania m.in. Rezaei (2017) na temat postrzegania przez mieszkańców wpływu branży turystycznej na historyczne centrum miasta oraz Adeli (2013), która opisała studium przypadku mieszkańców osiedla Fahadan oraz ich stosunek do turystyki i jej oddziaływania. Aby wypełnić lukę badawczą, autorzy niniejszego artykułu skupili się na znalezieniu odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- Jakie są postawy społeczności lokalnej wobec turystyki i postrzeganie przez turystów wizerunku destynacji i czy można je uznać za elementy potencjału turystycznego okolic osiedla Fahadan?
- W jaki sposób można sklasyfikować te składowe oraz ich wskaźniki na badanym obszarze?

2. PRZEGLĄD LITERATURY

2.1. POTENCJALNE ZASOBY TURYSTYCZNE

Chociaż termin „potencjał turystyczny” jest powszechnie używany i akceptowany w dziedzinie turystyki, w niektórych przypadkach bywa on mylnie rozumiany jako regionalny (Al Mamun, Mitra, 2012). W rzeczywistości pojęcie to oznacza obecność zasobów turystycznych, na które składają się komponenty naturalne, ludzkie oraz infrastrukturalne (Slehat, 2018). Zasoby turystyczne można rozumieć jako składowe środowiska destynacji, które mają potencjał, by umożliwić rozwój turystyki bądź stanowić bazę do przyciągania turystów, którym mógłby spodobać się dany cel podróży (Nelson, 2013). Innymi słowy, potencjalne zasoby turystyczne można zidentyfikować jako możliwość i zdolność destynacji do wspierania działalności turystycznej (Tanakanjana, Arunpraparut, Pongpattananurak, Nuampukdee, Chumsangsri, 2006; UNESCO, 2004). W konsekwencji mogą one zaspokoić zapotrzebowania użytkowników, zwiększyć ich satysfakcję oraz poprawić jakość doświadczenia związanego z docelowym miejscem podróży (Nasa, Hassan, 2016).

Rozwój turystyki wymaga wszechstronnej wiedzy na temat potencjalnych zasobów turystycznych na danym, interesującym dla odwiedzających obszarze.

Ważne są informacje dotyczące zasobów naturalnych i kulturowych, łącznie z usługami i zapleczem turystycznym, atrakcjami turystycznymi oraz podstawową infrastrukturą turystyczną. Tym samym identyfikacja i klasyfikacja dostępnych lokalnie zasobów turystycznych jest najważniejszym krokiem, który powinien być podjęty przez władze oraz decydentów w celu wsparcia i rozwoju branży (Boniface, Cooper, 2010; Gunn, Var, 2020; Lickorish, Jenkins, 2007).

2.2. ZASOBY TURYSTYCZNE W MIASTACH HISTORYCZNYCH

Termin „miasto historyczne” bazuje na tradycyjnym podejściu do krajobrazu miejskiego (Bandarin, Van Oers, 2012), podczas gdy historyczne centra miast skupiają dziedzictwo kulturowe wypracowane na przestrzeni czasu (Laws, Le Pelley, 2000). Dawne organizmy miejskie, jako formujące się przez stulecia centra lokalnego życia, co do zasady opierały się na działaniach społecznych i kulturowych (Brambilla, De Gregorio, Maffei, Yuksel Can, Ozcevik, 2007). „Miasto historyczne (...) jest w gruncie rzeczy produktem czasu i miejsca, w których żyli jego twórcy oraz ci, którzy kontynuowali jego kształtowanie” (Ashworth, Tunbridge, 2000, s. 10). Kultura i dziedzictwo stanowią największy urok destynacji turystycznych (Jordan, Jolliffe, 2013), dlatego też turystyka w miastach historycznych przyjmuje głównie postać turystyki kulturowej i turystyki dziedzictwa (Brezovec, Bruce, 2009). Podróże turystów kulturowych motywowane są zasobami kulturowymi, w tym dziedzictwem budowlanym, kulturą konkretnego społeczeństwa, jego tradycjami oraz stylem życia (Gračan, Zadel, Rudančić-Lugarić, 2010). Uściślając, zasoby te obejmują atrakcje związane z dziedzictwem kulturowym, architekturę, święta, wydarzenia specjalne, sztukę, wyroby rzemieślnicze oraz miejsca kultu religijnego (Panayidou, 2004).

2.3. OCENA POTENCJALNYCH ZASOBÓW TURYSTYKI KULTUROWEJ

Jeśli chodzi o podejście metodologiczne do oceny zasobów turystyki kulturowej, badacze przyjmowali różnorodne metody ilościowe. Al Mamun i Mitra (2012) wykorzystali metodę sumy ważonej – popularne wielokryteriowe narzędzie do podejmowania decyzji. Celem była kwantyfikacja potencjału turystycznego miasta o nazwie Murshidabad w indyjskim stanie Bengal Zachodni, które charakteryzuje się wyjątkowymi historycznymi dzielnicami. Korzystając z tej techniki, wybrano i skwantyfikowano aspekty społeczne oraz fizyczne za pomocą metody klasyfikacji i skalowania, podczas gdy koncepcja klastrowania została przyjęta w celu optymalizacji kosztów infrastruktury

turystycznej. Na koniec dokonano kwantyfikacji potencjału turystycznego na podstawie poszczególnych miejsc bądź klastrów turystycznych. Neupane, Anup i Pant (2013) ocenili potencjał turystyczny wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO placu Bhaktapur Durbar w Nepalu przy zastosowaniu metody sumy ważonej pomiędzy czerwcem a lipcem 2013 r. W tym celu przeprowadzili ankiety wśród turystów, prywatnych przedsiębiorców, pracowników instytucji sektora publicznego, a także dyskusje w grupach fokusowych oraz wywiady z kluczowymi informatorami – przedsiębiorcami z sektora turystycznego oraz przedstawicielem samorządu lokalnego. Z kolei Nasa i Hassan (2016) dokonały oceny potencjalnych zasobów oraz destynacji turystycznych w prowincji Buriram w Tajlandii. W tym celu ustaliły wskaźniki i standardy ewaluacji. Łącznie oceniły 31 miejsc, wykorzystując metodę punktów ważonych. Yan, Gao i Zhang (2017) opracowali działające ilościowe podejście do zmierzenia potencjału dwóch historycznych miejsc – okręgu Huitong i wioski Jiexia w Chinach. Ich model matematyczny charakteryzuje się różnymi wagami przypisanymi do poszczególnych wskaźników potencjału turystycznego, na podstawie wartości zasobów oraz stanu ich rozwoju.

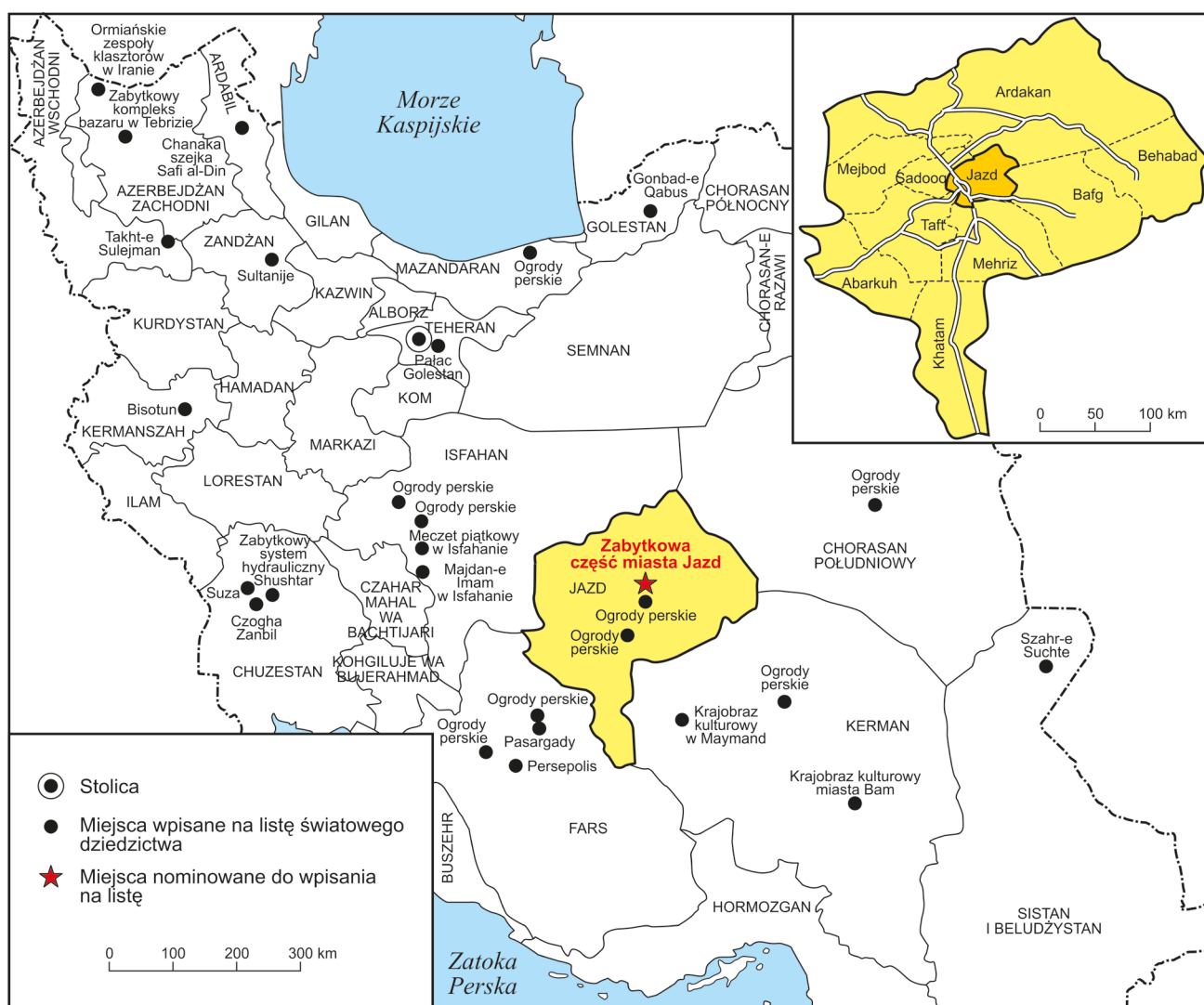
Jako że potencjał turystyczny każdego miejsca jest reprezentowany przez konkretną wartość (0–1), proponowany model pozwala na porównanie wyników oceny dla miejsc historycznych. Slehat (2018) sklasyfikowała istniejące oraz potencjalne zasoby turystyczne na stanowisku archeologicznym Iraq al-Amir w Jordanii i na okolicznych obszarach. Badanie to zostało oparte głównie na metodzie jakościowej w formie wywiadów oraz obserwacji terenowych. Zastosowano także metodę ilościową, aby wyodrębnić pewne dane z map obszaru studium przypadku, ze względu na ich brak przy niektórych kryteriach. Król (2021) zaprezentował przykład syntetycznej oceny potencjału dziedzictwa kulturowego w polskich województwach. Na tej podstawie uszeregował listę województw i sklasyfikował je pod kątem potencjału dziedzictwa kulturowego. Co się tyczy metodyki, przeprowadził dobór merytoryczny i wartościowy zmiennych diagnostycznych i ustalił ich wartości. Następnie zmienne poddał normalizacji, a wyniki zagregował. Na koniec uporządkował miejsca i zwizualizował efekty. We wspomnianych pracach zaproponowano różne wskaźniki służące do oceny potencjalnych zasobów turystyczno-kulturowych, co przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Proponowane wskaźniki do oceny potencjalnych zasobów turystyczno-kulturowych

Autor/autorzy	Wskaźniki
Al Mamun, Mitra (2012)	Roczny napływ turystów; średnia długość pobytu; częstotliwość jarmarków i festiwali; fizyczna dostępność/ możliwość dojazdu; zakwaterowanie; dostępność drogowa; żywność i rynki; informacja turystyczna i usługi przewodników; parkingi samochodowe; lokalne pamiątki
Bucurescu (2013)	Atmosfera i otoczenie; lokalny obszar znany na zewnątrz; narodowa ikona lub symbol; potrafi „opowiedzieć dobrą historię” – miejsce działające na wyobraźnię; ma jakiś aspekt, który odróżnia je od okolicznych atrakcji; zaspokajają szczególne potrzeby bądź ma specjalne zastosowanie (np. pielgrzymki, festiwale, sport); stanowi dopełnienie innych produktów turystycznych w obszarze/regionie/destynacji; działalność turystyczna w regionie; destynacja kojarzona z kulturą lub dziedzictwem; wsparcie polityczne; dostęp do funkcji zasobu; dobry transport/dostęp do zasobu ze skupisk ludności; bliskość innych atrakcji związanych z dziedzictwem; udogodnienia (toalety, parkingi, ścieżki, przekąski i napoje, dostępność informacji); wartość estetyczna (w tym architektoniczna); wartość historyczna; wartość edukacyjna; wartość społeczna; wartość naukowa; unikatowość lub powszechność (na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym); reprezentatywność (na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym); kruchość zasobu; stan techniczny; wdrożony plan lub zasady zarządzania; regularne kontrole i konserwacja; potencjał stałego zaangażowania kluczowych interesariuszy i konsultacji z nimi; potencjał negatywnego wpływu wysokiej liczby odwiedzin na tkankę zasobu, a także styl życia oraz tradycje kulturowe lokalnej społeczności; potencjał modyfikacji (w ramach rozwoju produktu) do wywierania negatywnego wpływu na tkankę zasobu, a także styl życia oraz tradycje kulturowe lokalnej społeczności
Neupane, Anup, Pant (2013)	Roczny napływ turystów; różnorodność tradycyjnej sztuki i rzemiosła; częstotliwość organizowania jarmarków i festiwali; średnia długość pobytu; lokalne pamiątki; zakres i dostępność zakwaterowania; infrastruktura transportowa (drogi, parkingi); dostępność drogowa; żywność i rynki; opcje zakupowe (sieć sprzedaży); informacja turystyczna i usługi przewodników; możliwości związane z rozrywką i aktywnością społeczną; parkingi samochodowe; służby bezpieczeństwa; atrakcje dla dzieci (plac zabaw, parki, teatry dla dzieci itp.); dostępność życia nocnego; otwartość miejsca; piękno krajobrazu; architektura krajobrazu; jakość wody
Nasa, Hassan (2016)	Historyczna ranga; świadectwa archeologiczne; unikatowość wieku; spójność architektury; spójność artystyczna; lokalne zaangażowanie; dostępność – łatwość dostępu; dostępność – znaki na drogach dojazdowych; bezpieczeństwo i ochrona – częstotliwość występowania zagrożeń związanych z katastrofami naturalnymi w latach poprzednich; bezpieczeństwo i ochrona – częstotliwość występowania zagrożeń związanych z czynnikami zewnętrznymi, takimi jak przestępczość, epidemie itp.; różnorodność działalności turystycznej; unikatowość stylu życia, mądrości i wiedzy; kontynuacja tradycyjnej kultury; piękno kulturowe; kontynuacja stylu życia, mądrości i wiedzy; możliwa do poznania kultura historyczna; zachowanie tożsamości kulturowej; sieć konserwacji kultury; powiązanie z innymi atrakcjami

Autor/autorzy	Wskaźniki
Yan, Gao, Zhang (2017)	Wartość historyczna; zachowanie tradycyjnego stylu; wartość estetyczna; atmosfera lub otoczenie; poziomy świadomości; komplementarność z przyległymi atrakcjami; dobry stosunek czasu i ceny do jakości; dostępność; obiekty turystyczne; dostępne na miejscu tłumaczenia ustne; informacja turystyczna; usługi gastronomiczne; zdolność zatrzymania turystów; bliskość innych atrakcji
Slehat (2018)	Obiekty historyczne; wyroby rzemieślnicze; tradycje ustne; sztuki performatywne; praktyki społeczne, rytuały i uroczyste wydarzenia; tradycyjne rzemiosło
Król (2021)	Liczba miejsc na liście światowego dziedzictwa UNESCO; zabytki historyczne; inne zabytki; zabytki archeologiczne; pomniki przyrody; produkty na liście produktów tradycyjnych; produkty zarejestrowane w UE jako „Chroniona nazwa pochodzenia”, „Chronione oznaczenie geograficzne” i „Gwarantowana tradycyjna specjalność”; produkty zarejestrowane w krajowym systemie jakości – znak „Jakość Tradycja”; muzea i ich filie; liczba ośrodków kultury, świetlic środowiskowych, klubów i podobnych instytucji w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców; biblioteki publiczne w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców; czytelnicy zarejestrowani w bibliotekach publicznych (na rok); wskaźnik sztuk performatywnych i wystawiennictwa (liczba mieszkańców w przeliczeniu na liczbę miejsc w teatrach oraz miejscach organizacji wydarzeń muzycznych); wskaźnik sztuk performatywnych i wystawiennictwa – liczba osób na widowni w teatrach oraz miejscach organizacji wydarzeń muzycznych, liczba odwiedzających muzea i ich filie, uczestników wydarzeń organizowanych w ośrodkach kultury i świetlicach środowiskowych, liczba zwiedzających wystawy w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców; liczba mieszkańców w przeliczeniu na miejsca w kinach stacjonarnych; liczba imprez masowych – widowisk i spektakli; łączne przychody publicznych jednostek budżetowych – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego; wydatki na poziomie wojewódzkim – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego

Źródło: opracowanie własne.



Rysunek 1. Lokalizacja prowincji Jazd

Źródło: opracowanie własne

3. STUDIUM PRZYPADKU

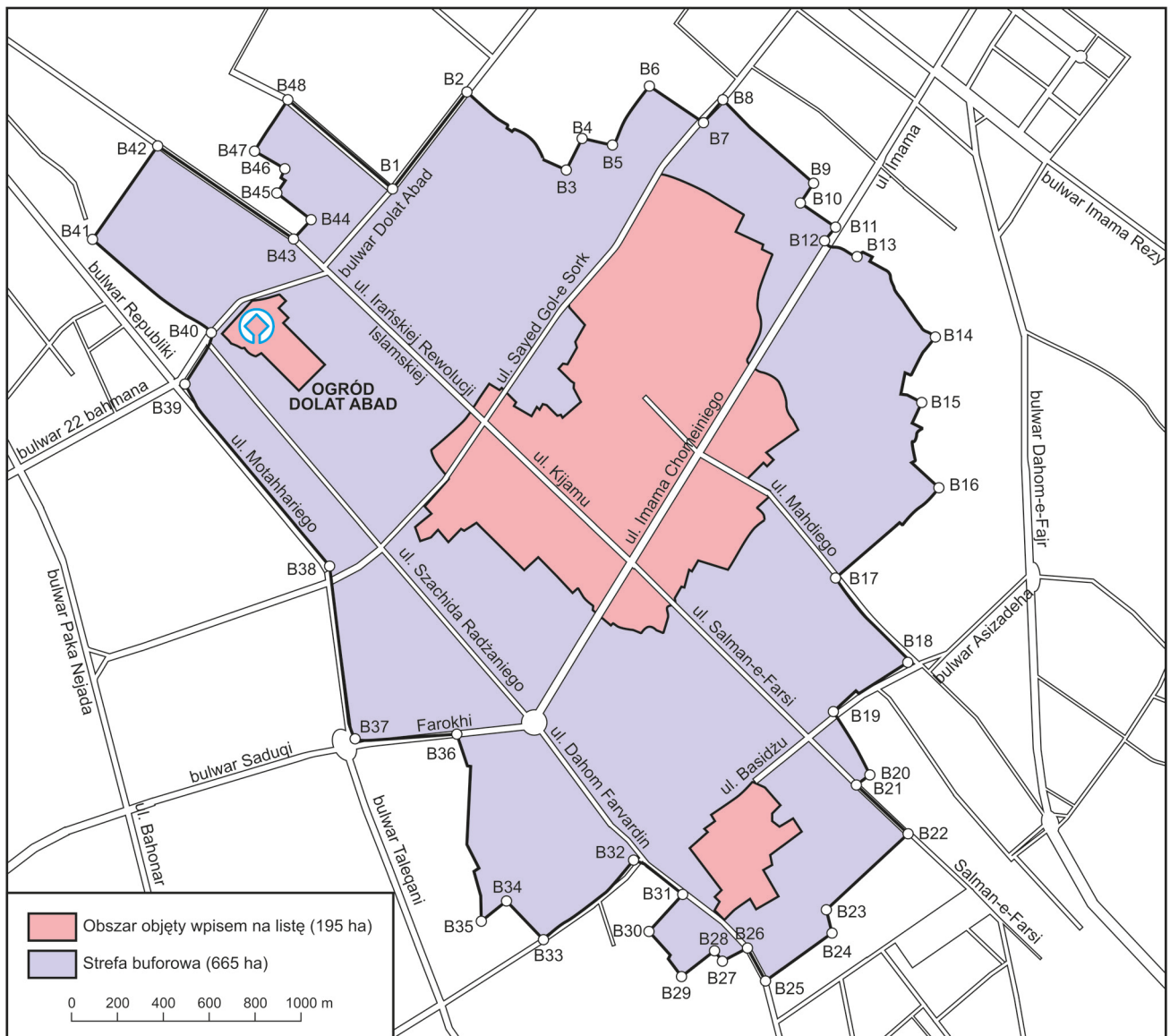
3.1. PROWINCJA JAZD

Zgodnie z badaniami archeologicznymi prowincja Jazd (rysunek 1, zob. s. 147) była jednym z najważniejszych centrów prehistorycznej cywilizacji. Istnieją dowody, że niektóre miasteczka i wsie w jej obrębie powstały już ok. 1500 r. p.n.e. (Ja'fari, 1964). Ze względu na to, że miasto Jazd jest położone w centralnym rejonie dawnej Persji, od czasów Medów (678–549 r. p.n.e.) zawsze znajdowało się na kluczowych szlakach wiodących do innych części kraju. Za panowania Achemenidów (550–330 r. p.n.e.) kilka stuleci przed najazdem Aleksandra Wielkiego na Persję Jazd był rejonem cywilizowanym, który odgrywał ważną rolę strategiczną i ko-

munikacyjną. Za panowania Sasanidów (224–651 r. n.e.) historyczna tkanka miasta Jazd nie rozwijała się, aż zostało ono zdominowane przez muzułmanów (Kateb Yazdi, 1979).

3.2. HISTORYCZNE CENTRUM MIASTA JAZD

Historyczne centrum miasta Jazd (rysunek 2), zajmujące powierzchnię 195 ha, zostało wpisane na listę światowego dziedzictwa na 41. posiedzeniu Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO w dniach 2–12 lipca 2017 r. w Krakowie. Wcześniej, odpowiednio w 2011 i 2016 r., na listę tę wpisano ogród Dolat Abad oraz kanat Zarch, także zlokalizowane na tym terenie (UNESCO, 2017). Według ekspertów i źródeł historycznych jedynym



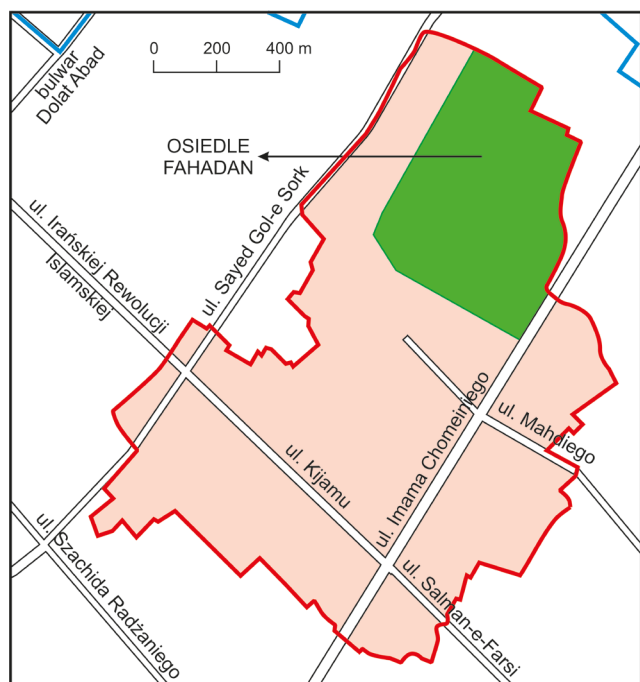
Rysunek 2. Wpisany na listę obszar historycznego miasta Jazd

Źródło: UNESCO (2017)

obszarem zachowanym sprzed czasów dominacji wyznawców islamu jest miejsce zwane dziś osiedlem Fahadan (Kateb Yazdi, 1979).

3.3. OSIEDLE FAHADAN

Na podstawie zapisów historycznych można stwierdzić, że Fahadan (rysunek 3) jest najstarszym osiedlem w mieście Jazd. Tutaj także znajdują się najcenniejsze pod względem historycznym obiekty wpisane na listę światowego dziedzictwa (Shamseh Consultant Engineers, 2006).



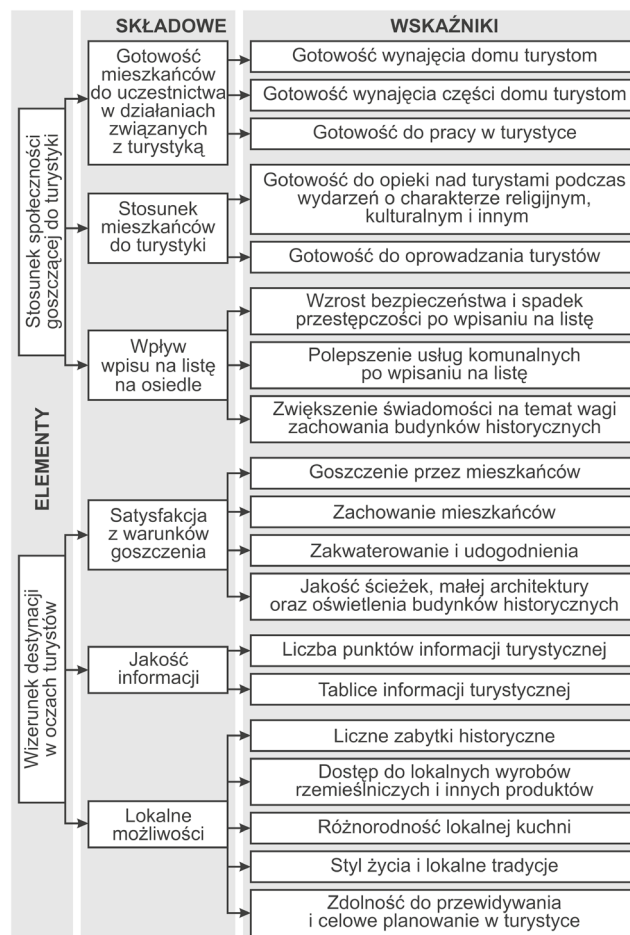
Rysunek 3. Lokalizacja osiedla Fahadan w obrębie historycznego miasta Jazd
Źródło: UNESCO (2017)

Należy nadmienić, że obecność kilku historycznych miejsc i budynków na obszarze osiedla, takich jak: bazaar-che¹, hussainia², meczet, abanbar³ oraz tradycyjne warsztaty rzemieślników, podkreśla jego znaczenie. Dziś, poza posiadaniem wartości historycznej, Fahadan stanowi ważny zasób społeczny i kulturalny; w samym sercu historycznej tkanki miejskiej pozostaje wciąż żywe i prężnie działające osiedle (Khademzade, 2009).

4. METODYKA BADAŃ

Aby odpowiedzieć na postawione w pracy pytania i osiągnąć cele badawcze, na podstawie literatury przedmiotu dokonano teoretycznej analizy potencjal-

nych zasobów turystycznych oraz ich różnych wskaźników. Następnie określono komponenty badawcze korespondujące z celem badawczym oraz charakterystyką studium przypadku. Dla każdego składnika uwzględniono kilka wskaźników, co pokazano na rysunku 4.



Rysunek 4. Oceniane elementy, składowe i wskaźniki
Źródło: opracowanie własne

Na potrzeby niniejszego badania zaprojektowano dwa różne kwestionariusze ankiety (A i B). Wykorzystano je w wysokim sezonie turystycznym, od maja do lipca 2019 r.

Kwestionariusz A, rozprowadzany losowo wśród członków lokalnej społeczności (mieszkańców osiedla Fahadan), zawierał osiem pytań (typu tak/nie) z następującym rozkładem wskaźników. Trzy wskaźniki dla składowej „gotowość mieszkańców, by uczestniczyć w działaniach związanych z turystyką”, dwa dla składowej „stosunek mieszkańców do turystów” i trzy dla składowej „wpływ wpisu na osiedle”. Opcji „tak” przypisano wartość 1, natomiast opcji „nie” wartość 0, więc łączny wynik danego respondenta mógł wynieść od 0 do 8. Tym sposobem

wynik minimalny i maksymalny dla składowej „gotowość mieszkańców, by uczestniczyć w działaniach związanych z turystyką” wynosił odpowiednio 0 i 3, dla składowej „stosunek mieszkańców do turystów” – 0 i 2, a dla składowej „wpływ wpisu na osiedle” – 0 i 3. Po opisaniu wyników zastosowano wnioskowanie statystyczne, by poddać dane analizie przy użyciu oprogramowania SPSS. Ponadto wykorzystano informacje na temat płci, stanu cywilnego, dochodów i rodzaju własności domu jako zmienne kontrolne (osoby niepiśmienne oraz te, które mieszkają na osiedlu krócej niż dwa lata, mogą nie być w pełni zaznajomione z publicznymi aspektami badanego obszaru).

Kwestionariusz B został losowo rozprowadzony wśród turystów. Składał się z 11 pytań z następującym rozkładem wskaźników: cztery wskaźniki dla składowej „satisfakcja z warunków goszczenia”, dwa dla składowej „jakość informacji” oraz pięć dla składowej „lokalne możliwości”, na podstawie pięciostopniowej skali Likerta (gdzie 1 oznacza bardzo źle, 5 – bardzo dobrze).

W niniejszym badaniu ze względu na brak oficjalnych i rzetelnych informacji z resortów rządowych na temat wielkości populacji w społeczności goszczącej oraz liczby turystów, którzy odwiedzili badany obszar, nie udało się dokładnie zdefiniować populacji statystycznej. Kiedy wielkość populacji jest nieznaną lub bardzo dużą, idealną wielkość próby można obliczyć przy użyciu testu Cochra (Smith, 2013). Cochran (1977) opracował następujący wzór:

$$n_0 = \frac{z^2 pq}{e^2} \quad (1)$$

gdzie oznacza wielkość próby, – poziom ufności (wynik standaryzowany, wynik z), – odchylenie standardowe, , zaś to margines błędu (przedział ufności). Przy założeniu poziomu ufności w wysokości 95% (wynik z = 1,96), marginesu błędu w wysokości 7,5% oraz odchylenia standardowego w wysokości 0,5 (Smith, 2013), wielkość próby obliczono w następujący sposób:

$$n_0 = \frac{1,96^2 \times 0,5 \times 0,5}{0,075^2} \approx 170 \quad (2)$$

W celu łatwiejszego porównania wyników ustalono taki sam rozmiar próby dla kwestionariuszy A i B. Aby wybrać spośród społeczności goszczącej 170 gospodarstw domowych, zastosowano technikę wieloetapowego, losowego doboru próby. Następnie przeprowadzono w nich wywiad z jednym z członków. Poprawność kwestionariusza została potwierdzona przez pięciu ekspertów z dziedziny turystyki. Do pomiaru spójności wewnętrznej kwestionariusza wykorzystano także współczynnik alfa Cronbacha.

5. WYNIKI

5.1. WYNIKI OPISOWE

5.1.1. SPOŁECZNOŚĆ GOSZCZĄCA

Spośród respondentów 72,35% stanowili mężczyźni, a 26,65% kobiety; 28,82% było singlami, natomiast 71,18% pozostawało w związku małżeńskim. Jeśli chodzi o wykształcenie, 4,11% badanych uzyskało tylko wykształcenie podstawowe lub niższe, 44,70% – średnie, a pozostałe 51,19% miało tytuł bądź stopień akademicki. Około 17% ankietowanych mieszkało na osiedlu od 2 do 5 lat, 10% – od 5 do 10 lat, natomiast 72,95% – powyżej 10 lat. Przeważająca większość respondentów (74,70%) posiadała nieruchomości na własność, tylko 17,64% ankietowanych mieszkało w wynajmowanym lokum, a 7,66% – w mieszkaniu komunalnym. Aż 46,46% badanych władało językiem angielskim. Zawodem rzemieślnika w rodzinie mogła pochwalić się znacząca liczba respondentów (42,5%), 40,98% wykazało zainteresowanie uczestnictwem w kursach rzemiosła, 22,95% – w kursach na przewodnika, 19,67% – w kursach językowych na poziomie podstawowym, a pozostałe 16,39% – w kursach w zakresie goszczenia turystów.

5.1.2. TURYSŃCI

Połowa turystów pochodziła z Iranu, reszta z zagranicy. Mężczyźni stanowili 55,88% respondentów, a kobiety – 44,12%. Spośród ankietowanych 62,35% osób odwiedziło Jazd po raz pierwszy, 84,70% planowało wrócić do miasta w przyszłości, a 92,35% poleciłoby je jako cel podróży krewnym i znajomym. Wiedzę na temat miasta przed przyjazdem posiadało 31,17% uczestników badania, 22,94% rozpoczęło podróż po dokładnym zaznajomieniu się z tematem, 24,11% wybrało Jazd na podstawie rekomendacji znajomych bądź krewnych, natomiast 21,78% osób zachęciły do tego ogłoszenia turystyczne. Według 34,11% respondentów najbardziej charakterystycznymi cechami miasta są jego zabytki architektoniczne i historyczne, zdaniem 26,47% – jego historyczna tkanka, a 22,94% ankietowanych odpowiedziało, że Jazd jest znany ze swojej historii i zwyczajów.

Tabela 2. Długość pobytu turystów w mieście Jazd

Długość pobytu	Liczba dni
Maksymalna	15
Minimalna	2
Średnia	4

Źródło: autorzy.

Ponadto 16,48% osób łączy Jazd z rzemiosłem. Co się tyczy zakwaterowania, 62,35% respondentów zatrzymało się w tradycyjnych hotelach, 15,88% – w pensjonatach, 12,35% – w wynajętych kwatery prywatnych, 2,37% – w nowoczesnych hotelach, a pozostałe 7,05% – w „zajazdach”. Według 62,5% turystów w lokalnych restauracjach były serwowane tradycyjne dania. Na koniec 75% uczestników badania przyznało się do zakupu lokalnych wyrobów artystycznych i rzemieślniczych. W tabeli 2 przedstawia czas trwania pobytu turystów w mieście Jazd.

5.2. WYNIKI ANALITYCZNE

W tej części badania przeprowadzono analizę „normalności” danych za pomocą testu Kołmogorowa-Smirnowa. Jak wskazano w tabeli 3, poziom istotności wszystkich składowych był niższy niż 0,05 (wartość

błędu), w praktyce zaś wynosi zazwyczaj 0,05 (Ross, 2017). Dlatego też wyciągnięto wniosek, że dystrybucja danych nie była normalna, wobec czego należało zastosować test nieparametryczny – w tym przypadku wybrano test dwumianowy. Następnie podzielono odpowiedzi z kwestionariuszy A (wypełnionych przez przedstawicieli społeczności goszczącej) na dwie grupy – tak i nie. Odpowiedzi z kwestionariuszy B (wypełnionych przez turystów) również podzielono na dwie grupy – z wynikiem niższym niż średnia wartość na skali Likerta, czyli 3, oraz te z wynikiem wyższym niż 3. Wartości współczynnika alfa Cronbacha wszystkich składowych badania okazały się wyższe niż 0,7, co świadczy o tym, że dane charakteryzują się wysokim poziomem niezawodności.

Następnie obliczono wartość p dla każdego wskaźnika, co przedstawiono w tabeli 4. W przypadku gdy wartość wskaźnika p jest mniejsza niż (lub taka sama jak) poziom istotności, można wysnuć wniosek, że

Tabela 3. Niezawodność danych i poziom istotności składowych

Zmienne	Alfa Cronbacha	Poziom istotności w badaniu
Gotowość mieszkańców, by uczestniczyć w działaniach związanych z turystyką	0,713	0,00010
Stosunek mieszkańców do turystów	0,728	0,00060
Wpływ wpisu na osiedle	0,777	0,00002
Satysfakcja z warunków goszczenia	0,727	0,00004
Jakość informacji	0,716	0,00001
Lokalne możliwości	0,734	0,00010

Źródło: badania własne autorów.

Tabela 4. P-wartość wskaźników

Wskaźniki	Poziom	Zaobserwowana wartość	Zaobserwowane prawdopodobieństwo	Wartość błędu	Wartość p
Gotowość, by zgłosić dom do zakwaterowania turystów	Tak	99	0,58	0,5	0,038
	Nie	71	0,42		
Gotowość, by wynająć część domu do zakwaterowania turystów	Tak	89	0,52	0,5	0,591
	Nie	81	0,48		
Gotowość do pracy w obszarze turystyki	Tak	111	0,65	0,5	0,000
	Nie	59	0,35		
Gotowość do opieki nad turystami podczas wydarzeń o charakterze religijnym, kulturalnym i innym	Tak	101	0,59	0,5	0,017
	Nie	69	0,41		
Gotowość do oprowadzania turystów	Tak	73	0,43	0,5	0,077
	Nie	97	0,57		
Wzrost bezpieczeństwa i spadek przestępczości po wpisie	Tak	108	0,64	0,5	0,001
	Nie	62	0,36		
Polepszenie usług komunalnych po wpisie	Tak	112	0,66	0,5	0,000
	Nie	58	0,34		
Zwiększenie świadomości dotyczącej wagi zachowania budynków historycznych	Tak	40	0,24	0,5	0,000
	Nie	130	0,76		

Tabela 4 (cd.)

	Wskaźniki	Poziom	Zaobserwowana wartość	Zaobserwowane prawdopodobieństwo	Wartość błędu	Wartość p
Turyści	Goszczenie przez mieszkańców	Tak	130	0,76	0,5	0,000
		Nie	40	0,24		
	Zachowanie mieszkańców	Tak	121	0,71	0,5	0,000
		Nie	49	0,29		
	Zakwaterowanie i udogodnienia	Tak	113	0,66	0,5	0,000
		Nie	57	0,34		
	Jakość ścieżek, małej architektury oraz oświetlenia budynków historycznych	Tak	36	0,21	0,5	0,000
		Nie	134	0,79		
	Liczba biur informacji turystycznej	Tak	48	0,28	0,5	0,000
		Nie	122	0,72		
	Tablice informacji turystycznej	Tak	38	0,22	0,5	0,000
		Nie	132	0,78		
	Liczne zabytki historyczne	Tak	126	0,74	0,5	0,000
		Nie	44	0,26		
	Dostęp do lokalnego rzemiosła i wyrobów	Tak	109	0,64	0,5	0,000
		Nie	61	0,36		
	Różnorodność lokalnej kuchni	Tak	115	0,68	0,5	0,000
		Nie	55	0,32		
Styl życia i lokalne tradycje	Tak	132	0,78	0,5	0,000	
	Nie	38	0,22			
Zdolność przewidywania i celowe planowanie w turystyce	Tak	48	0,28	0,5	0,000	
	Nie	122	0,72			
	Razem		170	1,00		

Źródło: opracowanie własne.

wskaźnik odzwierciedla charakterystykę całej populacji (Sirkin, 2005). W związku z tym $p > 0,05$ w przypadku wskaźników „gotowość, by wynająć część domu do zakwaterowania turystów” oraz „gotowość do oprowadzania turystów” sugeruje, że są one nieistotne i winny zostać wykluczone.

rangowanych sekwencji (HSLU, 2009). W tabeli 5 pokazano statystykę testu zarówno dla społeczności goszczącej, jak i dla turystów. Jako że wartości p są niższe niż poziom istotności (0,05), można założyć, że przynajmniej jedna średnia różni się znacząco od pozostałych (HSLU, 2009). Dlatego też i wskaźniki, i składowe mogą bazować na swojej średniej.

5.3. TEST FRIEDMANA DO OCENY CZYNNIKÓW ODDZIAŁUJĄCYCH

Test Friedmana to nieparametryczny zabieg statystyczny pozwalający na analizę wariancji według rang. Statystykę testu oblicza się poprzez porównanie licznych

5.4. RANGOWANIE WSKAŹNIKÓW

W tabeli 6 zaprezentowano średnią oraz rangę wskaźników wpływających na potencjalne zasoby turystyczne z perspektywy społeczności goszczącej oraz turystów.

Tabela 5. Test Friedmana

	Liczba	Statystyka chi-kwadrat	Stopień swobody	Istotność asymptotyczna
Społeczność goszcząca	170	96,459	5	0,000
Turyści	170	540,462	2	0,000

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6. Rangowanie wskaźników z punktu widzenia społeczności goszczącej oraz turystów

	Wskaźniki oddziałujące	Średnia	Ranga
Społeczność goszcząca	Polepszenie usług komunalnych po wpisie	3,80	1
	Gotowość do pracy w obszarze turystyki	3,78	2
	Wzrost bezpieczeństwa i spadek przestępczości po wpisie	3,73	3
	Gotowość do opieki nad turystami podczas wydarzeń o charakterze religijnym, kulturalnym i innym	3,60	3
	Gotowość, by zgłosić dom do zakwaterowania turystów	3,57	4
	Zwiększenie świadomości dotyczącej wagi zachowania budynków historycznych	2,53	5
Turysci	Styl życia i lokalne tradycje	7,28	1
	Goszczenie przez mieszkańców	7,22	2
	Liczne zabytki historyczne	7,09	3
	Zachowanie mieszkańców	6,93	4
	Różnorodność lokalnej kuchni	6,73	5
	Zakwaterowanie i udogodnienia	6,67	6
	Dostęp do lokalnego rzemiosła i wyrobów	6,54	7
	Liczba biur informacji turystycznej – zdolność przewidywania i celowe planowanie w turystyce	4,56	8
	Tablice informacji turystycznej	4,24	9
	Jakość ścieżek, małej architektury oraz oświetlenia budynków historycznych	4,18	10

Źródło: opracowanie własne.

5.5. RANGOWANIE SKŁADOWYCH

W tabeli 7 zaprezentowano średnią oraz rangę składowych oddziałujących na potencjalne zasoby turystyczne z perspektywy społeczności goszczącej oraz turystów.

Na koniec w tabeli 8 przedstawiono średnią i rangę składowych oddziałujących na potencjalne zasoby turystyczne z perspektywy społeczności goszczącej i turystów łącznie.

Składowa „lokalne możliwości” uzyskała najwyższą rangę, co oznacza, że turyści dostrzegli w tym

Tabela 7. Rangowanie składowych z perspektywy społeczności goszczącej oraz turystów

	Składowe oddziałujące	Średnia	Ranga
Społeczność goszcząca	Wpływ wpisu na osiedle	2,17	1
	Stosunek mieszkańców do turystów	1,92	2
	Gotowość mieszkańców, by uczestniczyć w działaniach związanych z turystyką	1,91	3
Turysci	Lokalne możliwości	2,37	1
	Satysfakcja z warunków goszczenia	2,05	2
	Jakość informacji	1,58	3

Źródło: badania własne autorów.

Tabela 8. Rangowanie składowych wpływających na potencjalne zasoby turystyczne

Składowe oddziałujące	Średnia	Ranga
Lokalne możliwości	4,13	1
Wpływ wpisu na osiedle	3,95	2
Satysfakcja z warunków goszczenia	3,49	3
Stosunek mieszkańców do turystów	3,46	4
Gotowość mieszkańców, by uczestniczyć w działaniach związanych z turystyką	3,43	5
Jakość informacji	2,54	6

Źródło: badania własne autorów.

komponencie większy potencjał turystyczny niż społeczność goszcząca. Składowa „wpływ wpisu na osiedle”, z niewielką różnicą, została sklasyfikowana jako druga, co pokazuje, że mieszkańcy postrzegają wpisanie miasta na listę światowego dziedzictwa UNESCO jako punkt zwrotny. Kolejną ciekawą kwestią jest podobieństwo średnich trzech składowych, takich jak: „satisfakcja z warunków goszczenia”, „stosunek mieszkańców do turystów” oraz „gotowość mieszkańców, by uczestniczyć w działaniach związanych z turystyką”. Podkreśla to sposób postrzegania turystyki przez społeczność goszczącą. Na koniec należy nadmienić, że zdecydowanie najniższą średnią uzyskała składowa „jakość informacji”.

6. DYSKUSJA I WNIOSKI

Na podstawie informacji uzyskanych z kwestionariuszy A i B oceniono stosunek lokalnej społeczności do turystyki oraz wizerunek destynacji w oczach turystów jako elementy potencjału turystycznego najstarszego osiedla w obrębie historycznego centrum miasta Jazd. Na podstawie rangi i średniej czynników oddziałujących wysnuto kilka wniosków.

Pod kątem składowej „lokalne możliwości” wyniki badań są zbieżne z opracowaniem Gračan, Zadel i Rudančić-Lugarić (2010). Dowodzą, że turystyka dziedzictwa przyciąga odwiedzających, którzy są całkowicie bądź częściowo zainteresowani kulturą, dziedzictwem architektury, stylem życia oraz tradycjami danej społeczności. Opierając się na opiniach turystów, można zauważyć, że Jazd cechuje się potencjalnie bogatym środowiskiem oraz dziedzictwem kulturowym. Ponadto turyści są potencjalnymi nabywcami lokalnych produktów. Mogą zapłacić znaczną sumę pieniędzy, aby zakupić lokalne wyroby rzemieślnicze na rynkach położonych w pobliżu destynacji turystycznych jako pamiątki, które rzeczywiście odzwierciedlają kulturalną wartość danego regionu (John, 2014). Turyści potwierdzili, że mieli w mieście odpowiedni dostęp do wyrobów rzemieślniczych i lokalnych produktów, co jest zbieżne z wynikami podobnych badań (np. Al Mamun, Mitra, 2012; Neupane, Anup, Pant, 2013; Slehat, 2018). Potwierdzając wyniki badań Al Mamuna i Mitry (2012) Neupanego, Anupa i Panta (2013) oraz Yana, Gao i Zhanga (2017), turyści przyznali, że byli usatysfakcjonowani różnorodnością lokalnej kuchni. Nie przykładali jednak dużej wagi do wszechstronnego planu turystycznego na przyszłość. Bucurescu (2012) jednakże podkreśla rolę lokalnych władz w stymulowaniu i wspieraniu rozwoju lokalnego poprzez zatwierdzanie planów zarządzania oraz kreowania stosownej polityki.

Na temat „wpływu wpisu na osiedle” mieszkańcy wyrazili opinię, że pewne usługi stały się dostępne

na osiedlu Fahadan dopiero w ciągu ostatnich kilku lat. Adeli (2013) sądzi, że władze zwracają uwagę na rozwój udogodnień wyłącznie dla turystów, a potrzeby i wymagania mieszkańców pozostają niezaspokojone. W podobnym tonie Rezaei (2017) wskazuje, że rozwój turystyki w historycznym centrum miasta Jazd odbywa się z pominięciem wymagań mieszkańców. Ponadto wyniki niniejszego badania zdają się podtrzymywać twierdzenia Nasy i Hassan (2016), że poczucie bezpieczeństwa oraz niski wskaźnik przestępczości potencjalnie prowadzą do zwiększenia atrakcyjności danej destynacji. Jak zaznaczyli mieszkańcy, po wpisaniu miasta na listę światowego dziedzictwa UNESCO czują się oni na osiedlu bardziej bezpieczni. Rezaei (2017) dowodzi, że przyjazdy zagranicznych turystów na historyczne tereny miasta Jazd zwiększyły świadomość mieszkańców odnośnie do wartości ich dziedzictwa. Ponadto po wpisie zaczęto przykładac dużą wagę do odnowienia historycznych budynków w celu dalszego rozwoju turystyki. Jednakże z obserwacji autorów niniejszego artykułu wynika, że wzrost świadomości oraz inwestycji znajduje się jeszcze w fazie początkowej.

Jeśli chodzi o składową „satisfakcja z warunków goszczenia”, według wielu sprawozdań z badań (Dwyer, Kim, 2003; Ebejer, 2015) przyjazne nastawienie oraz gościnność gospodarzy i pozostałych mieszkańców miasta odgrywają kluczową rolę w budowaniu satysfakcji turystów. Ma to pozytywny wpływ na ogólne wrażenia z wizyty, ponieważ świadomość życliwości mieszkańców zapewnia odwiedzającym spokój i zmniejsza napięcie. Co więcej, turyści ogólnie stwierdzili, że mieszkańcy osiedla Fahadan zachowywali się wobec nich z szacunkiem i okazywali pozytywne nastawienie. Spostrzeżenia te są zbieżne z obserwacjami Ratz (2000), która sugeruje, że sukces w branży turystycznej zależy w dużej mierze od czynników ludzkich, takich jak nastawienie i zachowanie mieszkańców wobec turystów. Stanowi również pożądany czynnik w dalszej promocji. Według Al Mamuna i Mitry (2012), Neupanego, Anupa i Panta (2013) oraz Yana, Gao i Zhanga (2017) baza noclegowa i udogodnienia dla turystów mają największy potencjał w branży, natomiast atrybuty zakwaterowania mogą potencjalnie stać się głównym źródłem przyciągania odwiedzających do danej destynacji. Wyniki niniejszych badań pokazują, że turyści byli zadowoleni z dostępnego zakwaterowania i udogodnień. Co więcej, jak zauważa część badaczy (np. Mihalič, 2002; Yang, Shafi, Song, Yang, 2018), turyści niechętnie płacą za złą jakość otoczenia w trakcie podróży do rejonów mniej rozwiniętych. Respondenci, którzy odwiedzili historyczne miasto Jazd, zwracali uwagę na fakt, że jest to obszar niezbyt rozwinięty i podkreślali, że należy usprawnić infrastrukturę miejską.

Odnośnie do składowej „stosunek mieszkańców do turystów” należy podkreślić, że entuzjazm społeczności goszczącej dla uczestnictwa turystów w wydarzeniach

kulturalnych stanowi lwią część pozytywnego wrażenia wywołanego przez destynację (Basri, Evadiant, Hernawan, 2020). Wyniki niniejszego opracowania zdają się potwierdzać twierdzenia Adeli (2013) i Rezaei (2017), które zauważają, że mieszkańcy miasta Jazd są otwarci na udział turystów niebędących muzułmanami również w ceremoniach religijnych.

W przypadku komponentu „gotowość mieszkańców, by uczestniczyć w działaniach związanych z turystyką”, zgodnie z twierdzeniami Bucurescu (2012), mieszkańcy osiedla Fahadan, jako jedni z głównych interesariuszy, pozytywnie postrzegają swoje zaangażowanie w branżę turystyczną. Są optymistycznie nastawieni wobec potencjału turystyki do tworzenia ofert pracy i przyniesienia korzyści ekonomicznych. Wyniki niniejszego badania zdają się potwierdzać odkrycia Adeli (2013), lecz nie te dokonane przez Rezaei (2017), która zaznacza, że rozwój turystyki nie przyczynił się do powstania większej liczby ofert pracy dla mieszkańców historycznego centrum miasta. Warto jednak nadmienić, że dojazd do obszarów mieszkalnych oraz łatwy dostęp do miejsc turystycznych może stworzyć mieszkańcom okazję do uczestnictwa w działaniach związanych z turystyką w taki sposób, że będą mogli przekształcić swoje miejsce zamieszkania w obiekt turystyczny (Sesotyaningtyas, Pratiwi, Harun, 2017). Według mieszkańców osiedle Fahadan ze swoim unikatowym dziedzictwem i lokalizacją stwarza taką możliwość.

Na koniec, odnośnie do składowej „jakość informacji”, Al Mamun i Mitra (2012), Bucurescu (2012), Neupane, Anup i Pant (2013), Nasa i Hassan (2016) oraz Yan, Gao i Zhang (2017) stwierdzają, że dostępność informacji można postrzegać jako ważny zasób turystyczny. Dlatego też różne rodzaje informacji powinny być udostępniane turystom przed przybyciem do miasta oraz na miejscu. Zaliczają się do nich m.in.: tło historyczne i kulturowe obszaru, dostępne udogodnienia i usługi, rozkłady jazdy środków transportu publicznego, lokalizacja miejsc, w których można zrobić zakupy, obiektów ochrony zdrowia i pocztowych, a także konsulatów, ambasad oraz instytucji religijnych itp. Należy także postawić na rozwój nowatorskich metod łączności oraz technologii elektronicznych, aby zapewnić rzetelne i sprawdzone informacje konsumentom usług turystycznych (WTO, 1999). W przeprowadzonym przez autorów badaniu turyści zauważyli, że na terenie historycznego centrum miasta Jazd liczba punktów informacji turystycznej gwarantujących rzetelne i istotne informacje, tablic informacyjnych oraz znaków drogowych była niewystarczająca.

Podsumowując, wyniki przeprowadzonego badania wskazują, że nieskuteczność władz i organizacji turystycznych w zarządzaniu i monitorowaniu procesów jest odpowiedzialna za ich niezdolność do przyciągania turystów. Ponadto, choć takie czynniki, jak stosunek do turystów i branży turystycznej oraz gotowość

mieszkańców do zapewnienia odwiedzającym informacji, są kluczowe, by zagwarantować podróżującym pozytywne doświadczenia (Heath, 2000), wyniki niniejszego badania nie potwierdzają zależności pomiędzy wskaźnikami „gotowość, by wynająć część domu do zakwaterowania turystów” i „gotowość do oprowadzania turystów” a potencjalnymi zasobami turystycznymi. Obserwacje autorów wskazują, że takie czynniki, jak: nieznanomość języka angielskiego przez mieszkańców czy brak umiejętności w zakresie turystyki, brak udogodnień i sprzętów niezbędnych do zakwaterowania turystów w domach, zły stan budynków, a także wartości religijne i kultura społeczna lokalnej wspólnoty, uniemożliwiają przekształcenie tych wskaźników w potencjalne zasoby turystyczne.

W trakcie badań autorzy natrafili na pewne ograniczenia, w tym brak współpracy ze strony Organizacji Dziedzictwa Kulturowego, Rzemiosła i Turystyki w zakresie dostarczenia najnowszych informacji na temat łącznej liczby turystów, którzy odwiedzili miasto, co mogłoby być pomocne przy ustalaniu wielkości próby. Kolejną przeszkodą był brak bezwzględnej współpracy ze strony mieszkańców, który wymusił zaprojektowanie kwestionariusza tak, by na pytania można było odpowiedzieć „tak” lub „nie”. W dalszych badaniach można skupić się na opracowaniu czynników wpływających i wielkości próby, ocenie turystów pod względem narodowości, jak również wziąć pod uwagę rolę resortów rządowych oraz firm prywatnych związanych z turystyką, takich jak biura podróży.

Największym wkładem niniejszego artykułu w rozwój badań turystycznych jest ocena elementów potencjalnych zasobów turystycznych z punktu widzenia społeczności goszczącej oraz turystów w kontekście miasta historycznego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Ponadto opracowanie zwiększa wiedzę i zrozumienie idei zasobów turystycznych oraz jej wdrażania w części świata, która jak dotąd była pomijana w literaturze przedmiotu. Wyniki niniejszej analizy można rozpatrywać jako podstawę dla rozwoju turystyki na badanym obszarze.

PRZYPISY

¹ *Bazaar-che* – zbiornik wody pitnej.

² *Hussainia* – miejsce odpoczynku karawan.

³ *Abanbar* – miejsce pamięci.

REFERENCES/BIBLIOGRAFIA

- Adeli, S. (2013). Residents attitude toward tourism and its impacts case study: Fahadan district. *Honar-ha-ye-Ziba (Memari-VA-Shahrsazi)*, 17 (4), 81–93.

- Al Mamun, A., Mitra, S. (2012). A Methodology for assessing tourism potential: Case study Murshidabad District, West Bengal, India. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 2 (9), 1–8.
- Ashworth, G.J., Tunbridge, J.E. (2000). *The tourist-historic city*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080519470>
- Asmelash, A.G. (2015). An assessment of potential resources of tourism development in Ethiopia: The case of Dejen Wereda. *African Journal of History and Culture*, 7 (4), 100–108. <https://doi.org/10.5897/AJHC2014.0217>
- Bandarin, F., Van Oers, R. (2012). *The historic urban landscape: managing heritage in an urban century*. London: John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781119968115>
- Basri, H., Evadiant, Y., Hernawan, W. (2020). Impact of Krakatau Festival on the tourism growth in Lampung province, Indonesia. *Utopia y praxis latinoamericana: revista internacional de filosofia iberoamericana y teoria social*, 25 (1), 137–145.
- Boniface, B., Cooper, C. (2010). *Worldwide destinations: The geography of travel and tourism*. London: Routledge.
- Brambilla, G., De Gregorio, L., Maffei, L., Yuksel Can, Z., Ozcevik, A. (2007). Comparison of the soundscape in the historical centres of Istanbul and Naples. *NOISE-CON PROCEEDINGS*, IN07-334–334. Proceedings of Internoise, Stambuł, Turcja, 28–31 August 2007.
- Brezovec, T., Bruce, D. (2009). Tourism development: Issues for historic walled towns. *Management*, 4 (2), 101–114.
- Bucurescu, I. (2013). Tourism potential in historic towns: Romanian case studies. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*, 4 (2), 101–130.
- Butowski, L. (1996a). Duże miasta europejskie jako obszar recepcji turystycznej. *Bulletin of the Polish Academy of Science*, 174, 199–216.
- Butowski, L. (1996b). Tourist function in the big modern European cities. *Miscellanea Geographica: Regional Studies on Development*, 7 (1), 203–212. <https://doi.org/10.2478/mgrsd-1996-070130>
- Cochran, W.G. (1977). *Sampling techniques*. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Cooke, K. (1982). Guidelines for socially appropriate tourism development in British Columbia. *Journal of Travel Research*, 21 (1), 22–28. <https://doi.org/10.1177/004728758202100106>
- Dwyer, L., Kim, C. (2003). Destination competitiveness: determinants and indicators. *Current Issues in Tourism*, 6, 369–414. <https://doi.org/10.1080/13683500308667962>
- Ebejer, J. (2015). *Tourist experiences of urban historic areas: Valletta as a case study*. London: University of Westminster.
- Friedman (2009). Pobrane z: <https://www.empirical-methods.hslu.ch/decisiontree/differences/central-tendency/friedman/> (20.10.2021).
- Gračan, D., Zadel, Z., Rudančić-Lugarić, A. (2010). Strategic management of cultural-tourism resources. *Academica Turistica*, 3 (1/2), 16–25.
- Gunn, C.A., Var, T. (2020). *Tourism planning: Basics, concepts, cases*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003061656>
- Heath, E. (2000). Key trends in destination marketing: Lessons from global 'best practice' destinations. In: J. Ruddy, S. Flanagan (eds), *Tourism destinations: Gaining the competitive edge* (pp. 123–135). Dublin: Tourism Research Centre, Dublin Institute of Technology.
- Ja'fari, J.I.M. (1964). *The history of Yazd*. Tehran: Firm of Translations and Book Publishing.
- John, S. (2014). *Study on the role of tourism in promoting arts and crafts – a case study on Channapatna Toys*. Paper presented at the Proceedings of the Second International Conference on Global Business, Economics, Finance and Social Sciences.
- Jordan, L.-A., Jolliffe, L. (2013). *Heritage tourism in the Caribbean: Current themes and challenges*. London: Routledge. <https://doi.org/10.1080/1743873X.2013.765735>
- Kateb Yazdi, A.I.H. (1979). *The New History of the Yazd*. Tehran: Amir Kabir publication.
- Khademzade, M.H. (2009). *Historical communities of Yazd*. Translated by Z. Mottaki. Tehran: Sobhan Noor Publications.
- Król, K. (2021). Assessment of the cultural heritage potential in Poland. *Sustainability*, 13 (12), 6637. <https://doi.org/10.3390/su13126637>
- Lagarense, B.E.S., Walansendow, A. (2015). Exploring residents' perceptions and participation on tourism and waterfront development: The case of Manado waterfront development in Indonesia. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 20 (2), 223–237. <https://doi.org/10.1080/10941665.2013.877046>
- Laws, E., Le Pelley, B. (2000). Managing complexity and change in tourism: The case of a historic city. *International Journal of Tourism Research*, 2 (4), 229–245. [https://doi.org/10.1002/1522-1970\(200007/08\)2:4<229::AID-JTR180>3.0.CO;2-0](https://doi.org/10.1002/1522-1970(200007/08)2:4<229::AID-JTR180>3.0.CO;2-0)
- Lickorish, L.J., Jenkins, C.L. (2007). *Introduction to tourism*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080495866>
- Mahallati, S. (2001). *An introduction to tourism*. Tehran: Shahid Beheshti University.
- Mihalić, T. (2002). Tourism and economic development issues. In: R. Sharpley, J.D. Telfer (eds), *Tourism and development. Concepts and issues* (pp. 77–117). Bristol: Channel View Publications. <https://doi.org/10.21832/9781845414740-005>
- Momeni, M. (2008). *New issues in operations research*. Tehran: University of Tehran Press.
- Nasa, M., Hassan, F.B. (2016). Assessment of tourism resource potential at Buriram Province, Thailand. *Asian Social Science*, 12 (10), 27–34. <https://doi.org/10.5539/ass.v12n10p27>
- Nelson, V. (2013). *An introduction to the geography of tourism*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Neupane, R., Anup, K., Pant, R.R. (2013). Assessing tourism potential in Bhaktapur durbar square, Nepal. *International Journal of Environmental Rural Development*, 2 (1), 250–261. <https://doi.org/10.3126/ije.v2i1.9225>
- Panayidou, C. (2004). *Cultural tourism as a means for sustainability in a mass tourism destination: The case of Cyprus*. Paper presented at the Sustainability and Mass Destinations: Challenges and Possibilities. Business Enterprises for Sustainable Travel Education Network Think Tank IV Conference Proceedings, Esbjerg, Denmark June.
- Ratz, T. (2000). The socio-cultural impacts of tourism case of lake Balaton. Retrieved from: https://www.researchgate.net/profile/Tamara-Ratz/publication/265045663_The_Socio-cultural_Impacts_of_Tourism_Case_of_Lake_Balaton/links/55d7220f08aeb38e8a856f6d/The-Socio-cultural-Impacts-of-Tourism-Case-of-Lake-Balaton.pdf (30.12.2021)
- Rezaei, N. (2017). Resident perceptions toward tourism impacts in historic center of Yazd, Iran. *Tourism Geographies*, 19 (5), 734–755. <https://doi.org/10.1080/14616688.2017.1331261>
- Ross, S.M. (2017). *Introductory statistics*. Amsterdam: Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-804317-2.00031-X>
- Sánchez Rivero, M., Sánchez Martín, J.M., Rengifo Gallego, J.I. (2016). Methodological approach for assessing the potential of a rural tourism destination: An application in the province of Cáceres (Spain). *Current issues in tourism*, 19 (11), 1084–1102. <https://doi.org/10.1080/13683500.2014.978745>
- Sesotyaningtyas, M., Pratiwi, W.D., Harun, I.B. (2017). Dwelling transformations as residents' creative efforts in response to tourism development in Pantai Kartini, Indonesia. In: C. Silver, L. Marques, H. Hanan, I. Widiastuti (eds), *Proceedings of the 6th international conference of arte-polis* (pp. 51–60). Singapore: Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-10-5481-5_6
- Shamseh Consultant Engineers. (2006). *Registration of historic city of Yazd in national monuments list*. Yazd: Yazd World Heritage Base.

- Sirkin, R.M. (2005). Two-sample t tests. In: R.M. Sirkin, *Statistics for the social sciences* (pp. 271–316). Thousand Oaks: Sage Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781412985987>
- Slehat, M. (2018). *Evaluation of potential tourism resources for developing different forms of tourism: Case study of Iraq Al-Amir and its surrounding Areas-Jordan*. Eichstätt: Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt.
- Smith, S. (2013). *Determining sample size: How to ensure you get the correct sample size*. Retrieved from: <https://uncw.edu/irp/ie/resources/documents/qualtrics/determining-sample-size-2.pdf> (30.12.2021)
- Suryawanshi, R.S. (2014). Assessment of tourism potential in Thane District, Maharashtra, India. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*, 19 (9), 70–76. <https://doi.org/10.9790/0837-19917076>
- Tanakanjana, N., Arunpraparut, W., Pongpattananurak, N., Nuampukdee, R., Chumsangri, T. (2006). *Decision support system for sustainable management planning of nature-based recreation areas*. Paper presented at the Exploring the Nature of Management. The Third International Conference on Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas, Rapperswil. Retrieved from: http://mmv.boku.ac.at/refbase/files/tanakanjana_noppawa-2006-decision_support_sys.pdf (20.06.2021).
- UNESCO CCBP: *Caribbean Capacity Building Programme for world heritage, module 2: Management of tourism in heritage sites* (2004). Retrieved from: <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-475-6.pdf> (20.10.2021).
- UNESCO *Historic city of Yazd* (2017). Retrieved from: <https://whc.unesco.org/document/155832> (20.10.2021).
- UNWTO (1999). *Global code of ethics for tourism*. Retrieved from: <https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism> (6.12.2021).
- Yan, L., Gao, B.W., Zhang, M. (2017). A mathematical model for tourism potential assessment. *Tourism Management*, 63, 355–365. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.07.003>
- Yang, Y., Shafi, M., Song, X., Yang, R. (2018). Preservation of cultural heritage embodied in traditional crafts in the developing countries. A case study of Pakistani handicraft industry. *Sustainability*, 10 (5), 1–18. <https://doi.org/10.3390/su10051336>
- Yuenthon, N. (2017). Potential of the tourism resources to the expansion of waterway tourism routes in Taling Chan district, Bangkok. *International Journal of Management and Applied Science*, 3 (4), 19–21.